

Karin Sjöndin
Kvalitetschef

BESLUT

Diariern
LOC 2023-0262
Informationssäkerhetsklass: K1

Styrelsen för Locum AB

Fastställande av Locums verksamhetspolicy

Ärendet

Enligt styrelsens arbetsordning (LOC 2023-0010) ska styrelsen fastställa för bolaget gällande policyer. I ärendet redovisas Locums verksamhetspolicy. Locums lokala policy är ett komplement till Region Stockholms policydokument.

Beslutsunderlag

1. Locums verksamhetspolicy, LOC 2023-0262
2. Region Stockholms Hållbarhetspolicy, RS 2019-0857
3. Region Stockholms Hållbarhetsstrategi 2022-2027, RS 2020-0779
4. Region Stockholms Riktlinjer Hållbarhet, RS 2021-0714
5. Region Stockholms Strategi för hantering av massor i Stockholms län, RS 2023-0397

Förslag till beslut

Styrelsen för Locum AB föreslås besluta

att ersätta Locums hållbarhetspolicy med Locums verksamhetspolicy enligt förslag.

Marit Brusdal Penna

Tillförordnad verkställande direktör

Sammanfattning

Locum AB efterlever regionens styrande dokument. Utöver budgeten finns policyer, riktlinjer och strategier som beskriver hur det dagliga arbetet ska utföras och hur verksamheten ska utvecklas.

För Locums ansvarsområde har vi utöver dessa styrande dokument, verksamhets-specifika lokala styrdokument utifrån lagar och myndighetskrav, där även regionens krav är inarbetade.

Locums lokala verksamhetspolicy är ett komplement till Region Stockholms regionövergripande styrande dokument.

Bakgrund

Locums hållbarhetspolicy fastställdes senast av Locums styrelse 2019-06-12. Locum har därefter avvaktat Region Stockholms fastställande av en koncernövergripande hållbarhetspolicy med tillhörande hållbarhetsstrategi och riktlinjer.

Utifrån att regionen nu har en hållbarhetspolicy med tillhörande riktlinjer och strategier, som gäller för nämnder och bolag, har Locum jämfört innehållet med Locums tidigare hållbarhetspolicy och utifrån detta tagit fram ett förslag till namnändring av Locums policy inklusive smärre verksamhetsspecifika justeringar och kompletteringar.

Överväganden Det som finns i regionens policy behöver inte finnas i Locums policy, i de fall de är samstämmiga tydliggör Locum vad som gäller för vår verksamhet. Vissa delar behöver Locum som bolag ha samlat i en policy ur andra perspektiv, såsom exempelvis, fastighetsförvaltning, hyressättning, arkitektur, arbetsmiljölagstiftning, kvalitet och standardkrav knutna till våra certifieringar etc.

Komplettering i Locums verksamhetspolicy

- Vi förebygger särlösningar vid inköp, framtagande av nya produkter, tjänster och miljöer genom att tillämpa principen om universell utformning i så stor utsträckning som möjligt.

Att arbeta med principen om universell utformning innebär att skapa lösningar som fungerar för så många som möjligt från början, enligt kapitel 6.4 i Regionens hållbarhetsstrategi.

Ekonomiska konsekvenser

Förslaget innebär oförändrade ekonomiska konsekvenser.

Miljökonsekvenser

Förslaget innebär fortsatt positiva konsekvenser ur ett hållbarhets- och miljöperspektiv.

Locums verksamhetspolicy

Vårt uppdrag innebär att inom Region Stockholm förvalta, utveckla och hyra ut lokaler i regionens vårdfastigheter. Utifrån vårt uppdrag och tillsammans med vår ägare och våra kunder planerar vi för hållbara fastigheter för god vård.

Region Stockholms budget och övriga regionövergripande styrande dokument gäller för samtliga nämnder och bolag. Locum efterlever regionens styrande dokument och har för vårt ansvarsområde utöver dessa styrande dokument, verksamhetsspecifika lokala styrdokument utifrån lagar och myndighetskrav, där även regionens krav är inarbetade.

Locums lokala verksamhetspolicy är ett komplement till Region Stockholms styrande dokument och innebär att:

- Kundens behov och önskemål tillsammans med etisk, social, ekonomisk och miljömässig hänsyn är utgångspunkten vid val av lösningar. Vi har dialog med våra intressenter för att skapa delaktighet och få underlag för framtida behov och förväntningar.
- Vi verkar för god arkitektur i planering, byggskede och förvaltning. En läkande vårdmiljö är en del i patientens tillfrisknande, varför vi lägger stor omsorg om en väl gestaltad miljö.
- Vi förebygger särlösningar vid inköp, framtagande av nya produkter, tjänster och miljöer genom att tillämpa principen om universell utformning i så stor utsträckning som möjligt.
- Fastigheternas infrastruktur ska utmärkas av robusthet och teknisk driftsäkerhet där teknikval görs utifrån krav på funktionalitet, ändamålsenlighet och långsiktig kostnadseffektivitet.
- Vi utformar och förvaltar lokaler för god vård. Lokalerna ska vara säkra, trygga, ändamålsenliga och hållbara – det innebär att lagkrav följs, att krav avseende patientsäkerhet uppfylls och att arbetsmiljön avseende lokalen är god.
- Människor i alla åldrar, med eller utan funktionsvariationer, ska uppleva att de vårdfastigheter Locum förvaltar präglas av trygghet och fysisk tillgänglighet.
- Hyressättningen ska baseras på ett marknadsmässigt synsätt och hyresnivåer ska ta hänsyn till lokalernas användbarhet, standard, skick, avtalsvillkor och läge.
- Vi arbetar målstyrt och på ett strukturerat sätt med hjälp av analyser, effektiv planering, kontroll och uppföljning – ständig förbättring och utveckling är en del i det dagliga arbetet.
- Vi strävar efter att bli klimatneutrala genom att se till hela byggnadens livscykel. Det innebär exempelvis att begränsa klimatpåverkan från byggprojekt såväl som resurseffektiv energianvändning i sjukvårdsfastigheterna. Vidare tillför och väljer vi förnybar energi när så är möjligt.
- Vi använder material och produkter med minsta möjliga påverkan på miljö och hälsa vilket även minskar risken för framtida saneringsbehov. Miljökrav ställs på alla

produkter som byggs in i eller används av våra entreprenörer i regionens vårdfastigheter.

- Vi förebygger uppkomst av avfall för att sedan återanvända och materialåtervinna.
- Vi kvalitetssäkrar att de produkter och tjänster som vi levererar uppfyller de krav som våra kunder och vi själva ställer. Detta görs genom olika typer av kontroller och uppföljningar av såväl leverantör som leverans.
- Vårt arbete präglas av hög affärsmässig etik. Vi arbetar för att förebygga oegentligheter och all form av korruption samt givande och tagande av muta.
- Representation, resor och konferenser kan vid vissa tillfällen vara ett motiverat inslag i arbetet. All representation ska kännetecknas av måttfullhet.
- Vi är organisatoriskt och personellt förberedda så att skador på människor, miljö, egendom och samhälle minimeras vid en olycka eller kris. Vi agerar effektivt vid nödläge och olyckor samt förhindrar eller mildrar negativ påverkan på människa och miljö.
- Vi tar avstånd från alla former av trakasserier, diskriminering eller instruktion att diskriminera på grund av kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.
- Vi har en god arbetsmiljö som främjar god fysisk, organisatorisk och social hälsa samt balans mellan yrkes- och privatliv.
- Vår arbetsplats är inspirerande och utvecklande – vi möter varje människa med respekt, empati och tillit samt tillvaratar den kunskap, erfarenhet och förmåga som varje individ bidrar med.

Historik

Locums hållbarhetspolicy fastställdes ursprungligen av styrelsen för Locum AB den 25 september 2014, under namnet Locums policy för kvalitet, miljö, arbetsmiljö och säkerhet. Policyn ersatte då tidigare separat policydokument för: Kvalitet, miljö, personal (arbetsmiljö), arkitektur, teknik samt hyrespolicy (hyressättning).

Den 30 januari 2015 beslutade styrelsen om namnändring till Hållbarhetspolicy, policyn innefattar då även socialt ansvarstagande (samhällsansvar). Fastställande den 3 juni 2016, 2 juni 2017, 12 april 2018 och 12 juni 2019.

Hållbarhetspolicy

Gäller för Region Stockholm

DNR: RS 2019-0857

Beslutsnivå: Regionfullmäktige

Beslutsdatum: 7 december 2021

Tidsperiod: Gäller tills vidare

Innehåll

1. Inledning	5
2. Syfte	6
3. Tillämpning	6
Styrande principer	7
Region Stockholm ska bidra till att utveckla hållbara städer, landsbygds- och skärgårdsområden	8
Region Stockholm ska främja en hållbar konsumtion och produktion av varor och tjänster	9
Region Stockholm ska vara en organisation att lita på	10

1. Inledning

Världen står inför omfattande utmaningar i och med klimatförändringar, utarmning av biologisk mångfald, spridning av hälso- och miljöfarliga ämnen och ökad ojämlikhet. Dessa utmaningar är relevanta för Stockholms län och påverkar bland annat folkhälsan, tryggheten samt den ekonomiska utvecklingen i länet.

Globalt har världens länder genom FN:s Agenda 2030 åtagit sig att arbeta för en hållbar och rättvis framtid.¹ Agenda 2030 integrerar och balanserar de tre dimensionerna av hållbar utveckling; den sociala, den miljömässiga och den ekonomiska. Lokala och regionala initiativ är viktiga för att Sverige som nation ska klara sitt åtagande.

Region Stockholm är en betydande aktör för utvecklingen av ett hållbart samhälle genom sitt ansvar för hälso- och sjukvård och tandvård², kollektivtrafik och regional utveckling samt genom att bidra till kulturlivet i länet. Region Stockholms uppdrag ska bedrivas på ett långsiktigt hållbart sätt utifrån de tre dimensionerna av hållbar utveckling. Med ansvar för framtiden ska Region Stockholm vara ett föredöme och inspirera andra till en hållbar utveckling.

¹ Agenda 2030 innehåller 17 globala mål med tillhörande delmål som syftar till att avskaffa extrem fattigdom, minska ojämlikhet och orättvisor, främja fred och rättvisa, samt skydda planetens naturresurser och lösa klimatkrisen.

² Hädanefter inkluderas tandvård i begreppet "hälso- och sjukvård" i dokumentet.

2. Syfte

Hållbarhet ska genomsyra allt arbete i Region Stockholm. Hållbarhetspolicyn anger styrande principer och viljeinriktning för hållbarhetsarbetet i Region Stockholm på lång sikt. Principerna är utformade utifrån ett helhetsperspektiv där social, miljömässig och ekonomisk hållbarhet³ integreras med varandra.

Hållbarhetsarbetet ska bidra till uppfyllnad av hållbarhetsmålen i Agenda 2030, Parisavtalet⁴, regional utvecklingsplan för Stockholm (RUF 2050) samt regionalt trafikförsörjningsprogram för Stockholms län (trafikförsörjningsprogrammet). Genom att arbeta i enlighet med policyn bidrar Region Stockholm till en hållbar utveckling.

3. Tillämpning

Hållbarhetspolicyn gäller för Region Stockholms nämnder och bolag.

Den samlade hållbarhetsstyrningen följer Region Stockholms styrmodell Integrerad ledning och styrning (ILS) och består av Hållbarhetspolicy som fastställer Region Stockholms viljeinriktning avseende hållbarhet på lång sikt, Hållbarhetsstrategi, samt mål i budget. Policyn och strategin kompletteras av riktlinje för hållbarhet och vid behov andra styrande eller stödjande dokument. Dessa ger medarbetare, chefer och förtroendevalda stöd i att säkerställa efterlevnad av lagar och styrande dokument gällande hållbarhet. Förutom att följa gällande lagar, nationella regelverk och bindande krav ska Region Stockholm arbeta med ständiga förbättringar i hållbarhetsarbetet.

Region Stockholm är beroende av att upphandla stora volymer varor och tjänster. För att säkerställa att åtagandena i denna policy uppfylls ska relevanta delar omsättas i krav vid upphandlingar och i avtal med leverantörer.

Policyn och strategin kompletterar Region Stockholms övriga styrande dokument. Ambitioner inom ett område får inte riskera grundläggande krav inom andra områden.

³ I denna policy avses med social hållbarhet följande områden: folkhälsa, mänskliga rättigheter, jämställdhet, jämlikhet, trygghet, barns rättigheter, delaktighet för personer med funktionsnedsättning, nationella minoriteter och hbtq. Med miljömässig hållbarhet avses: klimat, naturresursanvändning, biologisk mångfald, ekosystemtjänster, miljö- och hälsoskadliga utsläpp, giftfri miljö och buller. Arbete med ekonomisk hållbarhet innebär i den här policyn att bidra till att organisationen har en långsiktigt hållbar ekonomi för att klara uppdrag och åtaganden på kort och lång sikt samt att åtgärder som ger störst samhällsnytta och måloppfyllelse inom ramen för tillgängliga skattemedel identifieras och prioriteras.

⁴ Parisavtalet är ett globalt klimatavtal som världens länder enades om vid klimatkonventionens tjugoförsta partsmöte (COP21) i Paris i december 2015.

Styrande principer

STYRANDE PRINCIP

Region Stockholm ska bidra till att utveckla hållbara städer, landsbygds- och skärgårdsområden

Region Stockholm bidrar till attraktiva och livskraftiga lokalsamhällen och ett klimat- och resurseffektivt län genom att ansvara för en hållbar regional utveckling, erbjuda hållbar hälso- och sjukvård och kollektivtrafik samt främja ett dynamiskt kulturliv. Inkluderande och trygga livsmiljöer för alla är viktiga förutsättningar för en hållbar utveckling i länet.

- Vid genomförande och utveckling av Region Stockholms uppdrag främjas jämlika livsvillkor samt attraktiva, inkluderande och livskraftiga samhällen.
- En god, jämlik hälsa i befolkningen främjas aktivt och strukturella hinder för att leva ett hälsosamt liv motverkas.
- Region Stockholm verkar för ökad tillit och trygghet⁵ i verksamheterna samt i samhället.
- Ett inkluderande kulturliv främjas och kulturarv bevaras.
- Region Stockholms service och tjänster utvecklas för att möjliggöra för invånare och andra regionala aktörer att minska sin miljö- och klimatpåverkan.
- Region Stockholm bidrar till goda förutsättningar för näringsliv och långsiktigt hållbar ekonomisk tillväxt.

⁵ Med trygghet avses individens upplevelse av sin egen och andras säkerhet.

STYRANDE PRINCIP

Region Stockholm ska främja en hållbar konsumtion och produktion av varor och tjänster

Region Stockholm bidrar till en hållbar konsumtion och produktion genom att integrera hållbarhetsperspektivet i investeringsprocessen, inköpsprocessen samt vid utförande, drift och underhåll av verksamheten. En långsiktigt minskad resursanvändning är en nödvändighet, och ett viktigt bidrag till en hållbar ekonomi. Region Stockholms utbud av tjänster till invånarna utvecklas och utförs med hänsyn till människors hälsa och rättigheter samt miljö och klimat. Samma hänsyn tas vid inköp av varor och tjänster för att minska negativ påverkan på människor och miljö i leveranskedjorna.

- Klimatpåverkan från Region Stockholms verksamheter och konsumtion av varor och tjänster minskar.
- Resursförbrukningen effektiviseras och förutsättningarna för en cirkulär resursanvändning stärks.
- Giftfria miljöer främjas och utsläpp av miljö- och hälsofarliga ämnen samt bullerpåverkan minskar.
- Biologisk mångfald och ekosystemtjänster bevaras och om möjligt stärks vid investeringar, inköp samt på redan exploaterad mark.
- Produkter, tjänster och miljöer är utformade så att de kan användas av så många som möjligt utan behov av anpassning.
- Hälsofrämjande miljöer som syftar till välbefinnande och återhämtning främjas.
- Genom inköpsprocessen ska Region Stockholm bidra till ökad samhällsnytta, motverka kränkningar av mänskliga rättigheter och arbetstagares rättigheter samt motverka negativ miljöpåverkan och korruption.
- En sund konkurrens på likvärdiga villkor främjas.

STYRANDE PRINCIP

Region Stockholm ska vara en organisation att lita på

Region Stockholms nämnder och bolag bidrar till en hållbar utveckling genom att ha ett hållbarhetsperspektiv i all verksamhet. Varje generation ska bära sina egna kostnader och skattemedlen ska förvaltas så att nuvarande verksamhet inte sker på framtida generationers bekostnad. Verksamheterna ska vara resilienta, arbeta för att minimera miljöpåverkan och säkerställa att servicen är anpassad så att den motsvarar olika människors behov och förutsättningar. Invånarna i Stockholms län ska kunna lita på att Region Stockholm bedriver sina uppdrag på ett socialt, miljömässigt och ekonomiskt hållbart sätt.

- Organisationen bedrivs med en långsiktigt hållbar ekonomi för att klara uppdrag och åtaganden på kort och lång sikt.
- De åtgärder som ger störst samhällsnytta och måluppfyllelse inom ramen för tillgängliga skattemedel identifieras och prioriteras.
- Korruption motverkas aktivt.
- De mänskliga rättigheterna respekteras, skyddas och främjas vid genomförande av Region Stockholms uppdrag.
- Diskriminering motverkas aktivt i verksamheterna och invånarna får del av service och tjänster med lika rättigheter och möjligheter.
- Region Stockholm samverkar systematiskt internt i organisationen och externt med invånare och andra aktörer på ett inkluderande sätt som är tillgängligt för alla.
- Verksamheterna är resilienta och har god beredskap för extraordinära händelser och effekter av ett förändrat klimat.

Hållbarhetsstrategi 2022–2027

Gäller för Region Stockholm

DNR: RS 2020-0779

Beslutsnivå: Regionfullmäktige

Beslutsdatum: 7 december 2021

Tidsperiod: 2022–2027

Innehåll

1. Inledning	5
2. Syfte	6
3. Tillämpning	6
4. Avgränsningar	7
5. Hållbara städer, landsbygds- och skärgårdsområden	10
5.1 Jämlika livsvillkor och jämlik tillgång till samhällsservice	10
5.2 Minskad miljö- och klimatpåverkan i Stockholms län	10
5.3 Ökad trygghet	12
5.4 Kultur och kulturarv främjas	12
6. Hållbar konsumtion och produktion	14
6.1 Minskad klimatpåverkan och resursanvändning	14
6.2 Människa och miljö skyddas från skadliga ämnen	15
6.3 Ökad biologisk mångfald och värnade ekosystemtjänster	16
6.4 Universell och hälsofrämjande utformning	17
6.5 Hållbara leveranskedjor	18
7. En organisation att lita på	20
7.1 Långsiktigt hållbar ekonomi	20
7.2 Lika rättigheter och möjligheter	20
7.3 Stärkt samverkan	21
7.4 Resilient verksamhet	21

1. Inledning

Världen står inför omfattande utmaningar i form av exempelvis klimatförändringar, utarmning av biologisk mångfald, spridning av hälso- och miljöfarliga ämnen och ökad ojämlikhet. Dessa utmaningar är relevanta för Stockholms län och påverkar bland annat folkhälsan, tryggheten samt den ekonomiska utvecklingen i länet.

Globalt har världens länder genom FN:s Agenda 2030 åtagit sig att arbeta för en hållbar och rättvis framtid.¹ Agenda 2030 integrerar och balanserar de tre dimensionerna av hållbar utveckling; den sociala, den miljömässiga och den ekonomiska. Lokala och regionala initiativ är viktiga för att Sverige som nation ska klara sitt åtagande.

Region Stockholm är en betydande aktör för utvecklingen av ett hållbart samhälle genom sitt ansvar för hälso- och sjukvård och tandvård², kollektivtrafik och regional utveckling samt genom att bidra till kulturlivet i länet. Region Stockholms uppdrag ska bedrivas på ett långsiktigt hållbart sätt utifrån de tre dimensionerna av hållbar utveckling. Med ansvar för framtiden ska Region Stockholm vara ett föredöme och inspirera andra till en hållbar utveckling.

¹ Agenda 2030 innehåller 17 globala mål med tillhörande delmål som syftar till att avskaffa extrem fattigdom, minska ojämlikhet och orättvisor, främja fred och rättvisa, samt skydda planetens naturresurser och lösa klimatkrisen.

² Hädanefter inkluderas tandvård i begreppet "hälso- och sjukvård" i dokumentet.

2. Syfte

Hållbarhet ska genomsyra allt arbete i Region Stockholm. Hållbarhetsstrategin visar hur Region Stockholm ska arbeta för en hållbar utveckling under åren 2022–2027. Den tydliggör ambitioner och möjliggör ett sammanhållet arbete när det gäller social, miljömässig och ekonomisk hållbarhet.

Genom arbete i enlighet med Hållbarhetsstrategin bidrar Region Stockholm till hållbarhetsmålen i Agenda 2030, Parisavtalet³, regional utvecklingsplan för Stockholm (RUFSS 2050) samt regionalt trafikförsörjningsprogram för Stockholms län (trafikförsörjningsprogrammet). Hållbarhetsstrategin visar hur Region Stockholm ska bidra till en hållbar utveckling.

3. Tillämpning

Hållbarhetsstrategin gäller för Region Stockholms nämnder och bolag.

Den samlade hållbarhetsstyrningen följer Region Stockholms styrmodell Integrerad ledning och styrning (ILS) och består av Hållbarhetspolicy som fastställer Region Stockholms viljeinriktning avseende hållbarhet på lång sikt, Hållbarhetsstrategi, samt mål i budget. Policyn och strategin kompletteras av riktlinje för hållbarhet och vid behov andra styrande eller stödjande dokument. Dessa ger medarbetare, chefer och förtroendevalda stöd i att säkerställa efterlevnad av lagar och styrande dokument gällande hållbarhet. Förutom att följa gällande lagar, nationella regelverk och bindande krav ska Region Stockholm arbeta med ständiga förbättringar i hållbarhetsarbetet.

Strategin är indelad i tre huvudområden:

- Hållbara städer, landsbygds- och skärgårdsområden
- Hållbar konsumtion och produktion
- En organisation att lita på

De tre huvudområdena har 13 prioriteringar med tillhörande fokusområden som ska stärka Region Stockholms hållbarhetsarbete och bidra till en hållbar utveckling i länet.

Strategin ska beaktas vid budget- och verksamhetsplanering liksom vid framtagande av mål inom hållbarhetsområdet. Prioritering och finansiering av åtgärder hanteras inom ramen för Region Stockholms ordinarie processer för budget, investeringar och verksamhetsplanering. Genomförandet följs upp i Region Stockholms ordinarie process för verksamhetsuppföljning. På det sättet implementeras strategin i löpande arbete, ordinarie styrning och uppföljning av Region Stockholms verksamheter.

Region Stockholm är beroende av att upphandla stora volymer varor och tjänster. För att säkerställa att åtagandena i denna strategi uppfylls ska relevanta delar omsättas i krav vid upphandlingar och i avtal med leverantörer.

Policyn och strategin kompletterar Region Stockholms övriga styrande dokument. Ambitioner inom ett område får inte riskera grundläggande krav inom andra områden.

³ Parisavtalet är ett globalt klimatavtal som världens länder enades om vid klimatkonventionens tjugoförsta partsmöte (COP21) i Paris i december 2015.

4. Avgränsningar

Social, miljömässig och ekonomisk hållbarhet är inbördes beroende av varandra och ingen del av det kan nås på bekostnad av en annan. I dokumentet avses med social hållbarhet mänskliga rättigheter, jämställdhet, jämlikhet, trygghet, barns rättigheter, delaktighet för personer med funktionsnedsättning, nationella minoriteter och hbtq. Miljömässig hållbarhet innefattar klimatpåverkan, naturresursanvändning, biologisk mångfald, ekosystemtjänster, miljö- och hälsoskadliga utsläpp, giffri miljö och buller. Ekonomisk hållbarhet avgränsas i strategin till att organisationen har en långsiktigt hållbar ekonomi för att klara uppdrag och åtaganden på kort och lång sikt, samt att ekonomiska effekter av hållbarhet identifieras och tillämpas successivt när så är relevant.

Hållbarhet omfattar fler områden än vad som tas upp i strategin. Hållbarhetsstrategin bidrar till en stärkt folkhälsa, dock behandlas Region Stockholms folkhälsoarbete i andra dokument. Ytterligare områden med bäring på hållbarhet som behandlas i andra styrande dokument är exempelvis medarbetarperspektivet, Region Stockholms interna arbetsmiljöansvar, verksamhetsskydd och antikorrupktion. Region Stockholm ska verka för ett samlat arbete avseende styrande dokument som berör hållbarhet för att uppnå synergier i genomförande och resultat.

” Social, miljömässig och ekonomisk hållbarhet är inbördes beroende av varandra och ingen del av det kan nås på bekostnad av en annan.”

Hållbara städer, landsbygds- och skärgårdsområden

> PRIORITERING 1

Jämlika livsvillkor och jämlik tillgång till samhällsservice

Fokusområden

- Tillgång och tillgänglighet till hälso- och sjukvård säkras utifrån ett jämlikhetsperspektiv
- Kollektivtrafikens bidrag till jämlika livsvillkor i Stockholms län stärks

> PRIORITERING 2

Minskad miljö- och klimatpåverkan i Stockholms län

Fokusområden

- Hållbart resande och kollektivtrafikens konkurrenskraft i Stockholms län stärks
- Region Stockholm verkar för att länsplanen för regional transportinfrastruktur underlättar ett hållbart resande i Stockholms län
- Hållbarhet beaktas vid hälsofrämjande och förebyggande åtgärder

> PRIORITERING 3

Ökad trygghet

Fokusområde

- Trygghetsskapande åtgärder inkluderas vid planering, utformning och utveckling av miljöer och tjänster

> PRIORITERING 4

Kultur och kulturarv främjas

Fokusområden

- Kunskap utvecklas om hur kultur och kulturmiljöer kan användas som en resurs i hållbarhetsarbetet
- Insatser genomförs för att öka tillgängligheten till och deltagandet i kulturlivet
- Kultur och kulturarv bevaras

Hållbar konsumtion och produktion

> PRIORITERING 1

Minskad klimatpåverkan och resursanvändning

Fokusområden

- Klimatpåverkan från Region Stockholms verksamheter minskar
- Resursförbrukning och miljöpåverkan från vårdprocesser minskar ur ett livscykelerspektiv
- Delning av resurser och materialåtervinning ökar

> PRIORITERING 2

Människa och miljö skyddas från skadliga ämnen

Fokusområden

- Giftfria miljöer främjas och utsläpp av miljö- och hälsofarliga ämnen samt bullerpåverkan minskar
- Läkemedels miljöpåverkan hanteras i ett helhetsperspektiv med fokus på minskade utsläpp och minskad antibiotikaresistens

> PRIORITERING 3

Ökad biologisk mångfald och värnade ekosystemtjänster

Fokusområde

- Biologisk mångfald och ekosystemtjänster bevaras och stärks

> PRIORITERING 4

Universell och hälsofrämjande utformning

Fokusområden

- Principen om universell utformning tillämpas
- Hälsofrämjande miljöer som syftar till välbefinnande och återhämtning främjas

> PRIORITERING 5

Hållbara leveranskedjor

Fokusområde

- Systematiska och harmoniserade arbetsätt tillämpas i inköpsprocesser för att uppnå hållbara leveranskedjor

En organisation att lita på

> PRIORITERING 1

Långsiktigt hållbar ekonomi

Fokusområden

- Hållbarhetsperspektiv integreras i styrande processer och i avtal
- Ekonomiska effekter av hållbarhet identifieras och används i beslutsunderlag

> PRIORITERING 2

Lika rättigheter och möjligheter

Fokusområde

- Kartläggningar, analyser och kunskaphöjande insatser genomförs för att upptäcka och åtgärda eventuell diskriminering

> PRIORITERING 3

Stärkt samverkan

Fokusområde

- Samverkan med intressenter utvecklas

> PRIORITERING 4

Resilient verksamhet

Fokusområden

- Region Stockholms verksamheter anpassas för att säkerställa drift vid effekter av ett förändrat klimat
- I beredskapsplaner och vid extraordinära händelser beaktas sociala konsekvenser och hänsyn tas till sårbara grupper

Hållbara städer, landsbygds- och skärgårdsområden

5. Hållbara städer, landsbygds- och skärgårdsområden

Region Stockholm bidrar till attraktiva och livskraftiga lokalsamhällen och en klimat- och resurseffektiv region genom att ansvara för en hållbar regional utveckling, erbjuda hållbar hälso- och sjukvård och kollektivtrafik samt främja ett dynamiskt kulturliv. Inkluderande och trygga livsmiljöer för alla är viktiga förutsättningar för en hållbar utveckling i Stockholms län.

5.1 Jämlika livsvillkor och jämlik tillgång till samhällsservice

Hållbar kollektivtrafik och hälso- och sjukvård utgör en grundläggande del i en attraktiv Stockholmsregion och i en hållbar samhällsutveckling, både i urbana områden, på landsbygden och i skärgården. Fysisk närvaro, tillgänglighet och tillgång till samhällsservice gör ett lokalsamhälle livskraftigt och inkluderande samt stärker invånarnas tillit till samhället i stort.

En jämlik hälso- och sjukvård tillhandahålls på lika villkor för alla. Vårdutbud samt hälsofrämjande och förebyggande insatser säkerställs utifrån invånarnas behov där undvikbara skillnader i vård och behandling undanröjs. Kollektivtrafik möjliggör rörelsefrihet och tillgång till hela samhället för invånarna. Ett viktigt fokus i utvecklingen av kollektivtrafiken är att bidra till jämlika livsvillkor och att förbättra invånarnas förutsättningar till ett fungerande vardagsliv. Samverkan med länets kommuner och andra relevanta intressenter är grundläggande i arbetet.

5.1.1 Tillgång och tillgänglighet till hälso- och sjukvård säkras utifrån ett jämlikhetsperspektiv

Det innebär att den strategiska planeringen av vårdutbudet utgår från analyser av invånarnas behov samt tydligt integreras i den långsiktiga samhällsplaneringen för utvecklingen av länet. Jämlik tillgång och tillgänglighet till hälso- och sjukvård såväl i digifysisk form som i geografiskt lämpliga lägen säkras. Besluts- och planeringsunderlag, såsom regionala analyser, som visar på behov och potential i dessa avseenden vidareutvecklas. Sådana underlag stärker även förutsättningarna för långsiktighet när det gäller strategiska mark- och fastighetsfrågor kopplat till hälso- och sjukvården. Utifrån analys av behov vidareutvecklas drifts-, upphandlings- och ersättningsformer för att säkra tillgång och tillgänglighet till hälso- och sjukvård i ett jämlikhetsperspektiv.

Samverkan om samhällsplanering och strategiska investeringar stärks, både inom Region Stockholm och med regionala aktörer, för att öka den gemensamma samhällsnyttan. Till exempel samplaneras hälso- och sjukvård, kollektivtrafik och kommunal service i större utsträckning.

5.1.2 Kollektivtrafikens bidrag till jämlika livsvillkor i Stockholms län stärks

Det innebär att jämlikhets- och jämställdhetsperspektivet stärks vid framtagande av strategiska planer för kollektivtrafikens utveckling, vid investeringar samt planering av trafikutbud. Kollektivtrafiken ska stärka förutsättningarna för jämlika livsvillkor utifrån invånarnas behov och förutsättningar genom att erbjuda tillgänglighet till arbetsplatser, utbildning, handel, hälso- och sjukvård, fritids- och föreningsaktiviteter samt kultur och offentlig service. Besluts- och planeringsunderlag som visar på behov och potential i detta avseende vidareutvecklas. Det innefattar exempelvis analys av fördelningseffekter i kollektivtrafiksystemet ur ett helhetsperspektiv. En inriktning för detta är att ta fram underlag och metoder som möjliggör systematiska analyser och bedömningar av investeringar, åtgärdsval och satsningar utifrån jämlikhet och jämställdhet. Samverkan mellan Region Stockholms verksamheter stärks för att utveckla metoder för värdering av jämlikhet och jämställdhet i planeringsprocessen.

5.2 Minskad miljö- och klimatpåverkan i Stockholms län

Ökad andel gång, cykel och kollektivt resande är avgörande för att uppnå klimatmålen i RUF 2050, där transportsektorn i sin nuvarande utformning innebär en stor utmaning. Därtill kan ökad andel gång, cykel och kollektivt resande ha positiva effekter på exempelvis folkhälsa, stadsutveckling och trygghet. Genom utvecklade affärsmodeller, nya mobilitetstjänster och stärkt

konkurrenskraft gentemot andra motoriserade trafikslag stärks kollektivtrafikens bidrag till minskade utsläpp samt till ökad resurs- och ytteffektivitet i länet. Region Stockholm bidrar ytterligare genom att möjliggöra ett hållbart resande till de egna verksamheterna.

Åtgärder som innebär hälsovinster kan också vara positiva ur ett hållbarhetsperspektiv. Genom att beakta hållbarhet vid förebyggande hälsoinsatser och hälsofrämjande åtgärder kan det arbetet stärkas samtidigt som invånarnas miljö- och klimatpåverkan minskar.

5.2.1 Hållbart resande och kollektivtrafikens konkurrenskraft i Stockholms län stärks

Det innebär att Region Stockholm är en tydlig samordnande och drivande part för kunskapsuppbyggnad och samverkan med regionala aktörer, vilket är en förutsättning för ökad andel kollektivtrafikresande. En viktig del i detta är att Region Stockholm, utifrån sitt regionala ansvar, verkar för att styrmedel som bidrar till en resurseffektiv användning av transportinfrastrukturen utvecklas. Strategiska besluts- och planeringsunderlag som möjliggör identifiering, prioritering och genomförande av effektiva gång-, cykel- och kollektivtrafikfrämjande åtgärder i länet vidareutvecklas i samverkan med regionala aktörer. Det innefattar exempelvis fördjupad kunskap om invånarnas resvanor, behovet av persontransporter samt upplevda och faktiska barriärer och drivkrafter vid val av transportslag. Hänsyn till invånarnas behov och förutsättningar utgör en viktig aspekt vid planering av, och beslut om, åtgärder kopplat till ett hållbart resande.

Det innebär även att Region Stockholm aktivt främjar möjligheter till hållbart resande till och från Region Stockholms verksamheter och arbetsplatser för såväl personal som besökare. Cykel- och kollektivtrafikfrämjande åtgärder genomförs och tillgänglighet till laddning av elfordon ökar. Lokalisering i kollektivtrafiknära lägen främjas vid flytt av befintliga eller vid tillkommande nya verksamheter. Därtill kan behovet av resor till och mellan Region Stockholms verksamheter, samt behovet av externa resor i tjänsten, minska genom digitalisering.

5.2.2 Region Stockholm verkar för att länsplanen för regional transportinfrastruktur underlättar ett hållbart resande i Stockholms län

Det innebär att Region Stockholm vid revidering och genomförande av länsplanen⁴ verkar för att investeringarna i länet ska bidra till att uppnå mål om andel gång, cykel och kollektivtrafik, i enlighet med RUF 2050.

5.2.3 Hållbarhet beaktas vid hälsofrämjande och förebyggande åtgärder

Det innebär att hälsofrämjande åtgärder och förebyggande hälsoinsatser bör inkludera ett hållbarhetsperspektiv när så är relevant och lämpligt. Hållbarhet kan vara en stark drivkraft till förändring och kan exempelvis bidra till ett ökat genomslag av hälsofrämjande åtgärder, som kostrådgivning och tobakspreventivt arbete. Hälsofrämjande åtgärder och förebyggande hälsoinsatser som genomförs kan på sikt även bidra till ett minskat behov av exempelvis sjukvårdsmaterial och läkemedel, vilket är positivt ur ett hållbarhetsperspektiv.

⁴ Länsplanen omfattar investeringar i länets vägar, medfinansiering av kollektivtrafikinvesteringar samt medfinansiering av kommunala åtgärder som rör miljö, trafiksäkerhet, cykeltrafik och gångtrafik.

”Tryggheten ökar genom tydlig och tillgänglig kommunikation samt lämplig planering, utformning och god förvaltning av fysiska miljöer.”

5.3 Ökad trygghet

Region Stockholm bidrar till ökad trygghet⁵ i länet genom att invånarna känner sig trygga när de har kontakt med och vistas i kollektivtrafiken och i hälso- och sjukvården. Region Stockholm bidrar även till att invånarna känner sig trygga när de tar sig till och från hälso- och sjukvården och kollektivtrafiken.

5.3.1 Trygghetsskapande åtgärder inkluderas vid planering, utformning och utveckling av miljöer och tjänster

Det innebär att tryggheten ökar genom tydlig och tillgänglig kommunikation samt lämplig planering, utformning och god förvaltning av fysiska miljöer som Region Stockholm förfogar över. Detta gäller vid nybyggnation samt vid underhåll och ombyggnation av befintliga miljöer. Förebyggande arbete mot brott och ordningsstörningar samt utveckling av tjänster som stärker trygghet prioriteras. Invånare informeras om vart de kan vända sig om de känner sig otrygga i Region Stockholms verksamheter. Samverkan förbättras både internt inom Region Stockholm och externt med andra aktörer i syfte att stärka tryggheten i länet.

5.4 Kultur och kulturarv främjas

Genom stöd till kultur och föreningsliv bidrar Region Stockholm till att skapa möjligheter till samhörighet, möten, upplevelser, kreativitet och reflektion. Främjande och riktade insatser bidrar till att göra tillgången till och deltagandet i kulturlivet mer jämlikt fördelat i länet. Region Stockholm har som offentlig aktör i uppdrag, enligt lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk⁶, att främja de nationella minoriteternas⁷ möjligheter till bevarande av språk och kulturer.

5.4.1 Kunskap utvecklas om hur kultur och kulturmiljöer kan användas som en resurs i hållbarhetsarbetet

Det innebär att Kompetenscentrum kultur och hälsa och Stockholms länsmuseum bidrar till ökad kunskap i Region Stockholms verksamheter om hur kultur, kulturarv och kulturmiljöer kan användas som en resurs i hållbarhetsarbetet.

5.4.2 Insatser genomförs för att öka tillgängligheten till och deltagandet i kulturlivet

Det innebär att konst och kultur görs tillgänglig för så många som möjligt. Region Stockholms kulturfunktioner genomför främjande och riktade insatser för att göra tillgången till, och deltagandet i, kulturlivet mer jämlikt fördelat i länet. Barn och unga är en prioriterad målgrupp.

5.4.3 Kultur och kulturarv bevaras

Det innebär att kulturarv och kulturmiljöer⁸ beaktas när stadsmiljöer förtätas eller infrastrukturen byggs ut, samt vid förvaltning av byggnader och miljöer med kulturhistoriska värden. Detta i enlighet med inriktningen i Kulturstrategi för Stockholmsregionen.

I planeringen tas även hänsyn till landsbygden, som utgör en stor del av kulturarvet genom kulturlandskapens jordbruksmark och den traditionella placeringen av bebyggelse och infrastruktur utanför odlingsbar mark.

De nationella minoriteternas möjligheter till bevarande av språk och kulturer främjas.

⁵ Med trygghet avses individens upplevelse av sin egen och andras säkerhet.

⁶ Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

⁷ De nationella minoriteterna i Sverige är sverigefinnar, tornedalingar, judar, romer och samer. Minoritetsspråken är finska, meänkieli, jiddisch, romani chib och samiska.

⁸ Kulturarv är alla materiella och immateriella uttryck för mänsklig påverkan, till exempel lämningar, föremål, miljöer, verksamheter eller traditioner. Kulturmiljö är hela den av människan påverkade miljön och kan omfatta en enskild anläggning, en bygd eller region.

Hållbar konsumtion och produktion

6. Hållbar konsumtion och produktion

Region Stockholm bidrar till en hållbar konsumtion och produktion genom att integrera hållbarhetsperspektivet i investeringsprocessen, inköpsprocessen samt vid utförande, drift och underhåll i verksamheten. En långsiktigt minskad resursanvändning är en nödvändighet, och ett viktigt bidrag till en hållbar ekonomi. Region Stockholms utbud av tjänster till invånarna utvecklas och utförs med hänsyn till människors hälsa och rättigheter samt miljö och klimat. Samma hänsyn tas vid inköp av varor och tjänster för att minska negativ påverkan på människor och miljö i leveranskedjorna.

6.1 Minskad klimatpåverkan och resursanvändning

Region Stockholms klimatpåverkan behöver fortsatt minska, med särskilt fokus på de konsumtionsbaserade utsläppen, i enlighet med Parisavtalets intentioner. Region Stockholm verkar även för en långsiktigt hållbar resursanvändning, vilket också innebär en minskad klimatpåverkan. En övergång från linjära till cirkulära materialflöden är en förutsättning för detta, där produkter och material återanvänds och återvinns i flera led.

6.1.1 Klimatpåverkan från Region Stockholms verksamheter minskar

Det innebär att Region Stockholm kontinuerligt kartlägger betydande växthusgasutsläpp, inklusive den konsumtionsbaserade klimatpåverkan, som underlag för prioritering och genomförande av åtgärder för fortsatt minskad klimatpåverkan.

Region Stockholm fortsätter övergången till förnybara drivmedel och ökar andelen elektrifierade transporter, där energislag och drivmedel med låg total klimatpåverkan ur ett livscykelperspektiv premieras.

Vidare fokuserar Region Stockholm på ett systematiskt energieffektiviseringsarbete och på att utveckla möjligheterna till minskat effektuttag vid tillfällena med hög belastning på elnätet, utan att riskera driftsstörningar i regionens verksamheter. Klimatnytta värderas ur ett helhetsperspektiv, och kopplingar mellan åtgärdsförslag och långsiktig ekonomisk hållbarhet tydliggörs.

Region Stockholms konsumtionsbaserade klimatpåverkan minskar genom att metoder vidareutvecklas för att begränsa klimatpåverkan från bygg- och anläggningsinvesteringar inom kollektivtrafik och hälso- och sjukvård. Metoder utvecklas också för att reducera den konsumtionsbaserade klimatpåverkan från vårdprocesser. Exempel på klimatreducerande åtgärder är resursoptimering, ökad cirkularitet och användning av flergångsprodukter- och material samt övergång till förnybara material.

6.1.2 Resursförbrukning och miljöpåverkan från vårdprocesser minskar ur ett livscykelperspektiv

Det innebär att metoder utvecklas i hälso- och sjukvårdsverksamheter samt i inköpsprocessen för att identifiera och åtgärda resursineffektivitet och svinn. Exempel på åtgärder är övergång från engångs- till flergångsprodukter och utbyten till mindre miljöbelastande engångsprodukter. Hållbara patientmåltider med tydligt fokus på patientens hälsa främjas, samtidigt som matsvinnet minimeras.

Region Stockholm etablerar forum och utarbetar metoder för hur mer cirkulära materialflöden och minskad miljöpåverkan kan uppnås i vårdprocesser med hög resursförbrukning. I detta ingår att föra dialog och samverka med patienter, profession, akademi och leverantörer för att öka kunskap, främja innovation och integrera resurseffektivitet vid utveckling av vårdprocesser samt medicinteknisk utrustning och förbrukningsmaterial.

6.1.3 Delning av resurser och materialåtervinning ökar

Det innebär att Region Stockholm vidareutvecklar strukturer för att främja återanvändning och delning av material och redan inköpta resurser, både inom och mellan verksamheter och projekt samt med externa aktörer. Det innefattar att etablera effektiva processer, logistiska lösningar och avtalsformer för att material och resurser ska kunna återanvändas cirkulärt. Viktiga områden är IT- och kommunikationsutrustning, medicin-

teknisk utrustning, bygg- och anläggningsmaterial, berg- och jordmassor, kontorsmöbler, textil och fordon. Hinder som försvårar återanvändning utreds och följs upp⁹. Region Stockholm verkar även för ökad högkvalitativ återvinning av material som inte kan återanvändas, med fokus på plast-, textil-, metall- och bygg- och anläggningsavfall.

Cirkulär design samt innovationer och affärsmodeller för ökad cirkularitet främjas, i samverkan med aktörer i hela värdekedjan.

⁹ Exempelvis juridiska förutsättningar för att sälja eller skänka överskott, behov av mellanlagring, ekonomiska incitament, branschgemensamma system och hantering av tekniska kvalitetskrav.

”Cirkulär design samt innovationer och affärsmodeller för ökad cirkularitet främjas, i samverkan med aktörer i hela värdekedjan.”

6.2 Människa och miljö skyddas från skadliga ämnen

Region Stockholm främjar en giffri miljö och en långsiktigt hållbar cirkulär ekonomi genom minskade miljö- och hälsoskadliga utsläpp och utfasning av skadliga ämnen.

6.2.1 Giffria miljöer främjas och utsläpp av miljö- och hälsofarliga ämnen samt bullerpåverkan minskar

Det innebär att Region Stockholm fortsätter att utveckla arbetet med att minska miljö- och hälsoskadliga utsläpp och främja giffria miljöer vid inköp och investeringar samt vid drift och underhåll. Utfasningsarbetet fortgår och förstärks med särskilt fokus på skadliga kemikalier i varor, hormonstörande och antimikrobiella ämnen samt samverkans effekter mellan ämnen. Ett riskbaserat arbetssätt införs, med fokus på prioriterade produktgrupper och känsliga grupper av patienter och användare.

I bygg- och anläggningsprojekt bedrivs ett systematiskt arbete med bedömning och utfasning av miljö- och hälsofarliga ämnen, samt med dokumentation av inbyggda material och produkter i byggnader och anläggningar vid ny- och ombyggnation. Arbetet med att minska bullerpåverkan och utsläpp av luftföroreningar från kollektivtrafiken fortgår.

6.2.2 Läkemedels miljöpåverkan hanteras i ett helhetsperspektiv med fokus på minskade utsläpp och minskad antibiotikaresistens

Det innebär att Region Stockholm arbetar för att minska läkemedels miljöpåverkan vid tillverkning, användning och kassation. Utsläppen av läkemedel minskar, med särskilt fokus på antibiotika.

Genom ett strategiskt upphandlingsarbete bidrar Region Stockholm till att minska utsläppen av

läkemedel vid tillverkning. Minskad miljöpåverkan från utsläpp vid användning främjas genom åtgärder som ökar möjligheter att beakta miljöhänsyn vid val av läkemedel. Arbeta för korrekt förskrivning och användning av läkemedel främjar dessutom alla perspektiv inom hållbarhet. Arbetssätt som motverkar onödig kassation av läkemedel bevaras och stärks.

6.3 Ökad biologisk mångfald och värnade ekosystemtjänster

Den biologiska mångfalden ökar och ekosystemtjänster värnas vid Region Stockholms mark och byggnader genom utformning så att den lokala såväl som regionala grönstrukturen stärks. Vid inköp av utvalda produktgrupper värnas den biologiska mångfalden i produktionsledet.

6.3.1 Biologisk mångfald och ekosystemtjänster bevaras och stärks

Det innebär att utifrån de lokala förutsättningarna utveckla grönstrukturen för att bevara och stärka biologisk mångfald och ekosystemtjänster vid Region Stockholms byggnader, anläggningar och mark. Exploatering som påverkar den biologiska mångfalden och ekosystemtjänster negativt vid Region Stockholms fysiska investeringar kompenseras i anslutning till denna med motsvarande eller komplementära ekosystemtjänster. Ekosystemtjänster och biologisk mångfald utvecklas och stärks även vid byggnader och anläggningar på redan exploaterad mark.

Det innebär även att Region Stockholm arbetar strategiskt med att minska resursförbrukning samt utveckla kravställning och uppföljning för att begränsa risken för utarmning av biologisk mångfald vid produktion av varor och tjänster, med fokus på livsmedel, textilier, samt bränslen och produkter från skogsråvara.

”Befintliga produkter, tjänster och miljöer anpassas stegvis så att de kan användas av så många som möjligt.”

6.4 Universell och hälsofrämjande utformning

Region Stockholm ska bidra till ökad inkludering i samhället genom universell utformning¹⁰ av produkter, tjänster och miljöer. Cirka trettio procent av Sveriges befolkning beräknas ha minst en funktionsnedsättning, vilket gör behovet av lösningar som passar så många som möjligt stort. Vid utformning av miljöer vid såväl vårdverksamheter som inom kollektivtrafik främjas aspekter som ökar välbefinnande, minskar stress och främjar trygghet.

6.4.1 Principen om universell utformning tillämpas

Det innebär att utöver att lagar och riktlinjer följs, tillämpas principen om universell utformning i så stor utsträckning som möjligt vid inköp och framtagande av nya produkter, tjänster, och miljöer. Det kan till exempel omfatta att säkerställa att information, digitala lösningar, fastigheter och miljöer är universellt utformade utan behov av anpassade sär lösningar.

Befintliga produkter, tjänster och miljöer anpassas stegvis så att de kan användas av så många som möjligt. Kunskaphöjande åtgärder genomförs i syfte att öka förståelsen för samt introducera och tillämpa universell utformning.

6.4.2 Hälsofrämjande miljöer som syftar till välbefinnande och återhämtning främjas

Det innebär att vid utformning av miljöer inomhus och utomhus, vid drift och förvaltning samt vid ny- och ombyggnation, främjas aspekter som bidrar till en hälsofrämjande miljö. Det kan exempelvis omfatta att minimera negativ ljudpåverkan, stärka trygghet, skapa rogivande miljöer samt främja rörelse. Där så är relevant inkluderas åtgärder som gynnar en ökad biologisk mångfald, exempelvis vid val av växtlighet. Konstens hälsofrämjande aspekter beaktas vid såväl arkitektonisk utformning som vid konstnärlig gestaltning. Vid utformning av vårdmiljöer beaktas därtill särskilt aspekter som främjar patienters återhämtning och läkande.¹¹

¹⁰ Att arbeta med principen om universell utformning innebär att skapa lösningar som fungerar för så många som möjligt från början.

¹¹ Läkande vårdmiljöer syftar till en utformning specifikt designad till stöd för patienter, närstående och personal i olika omvårdnadssituationer och vårdssammanhang. Från Den goda vårdavdelningen 2019, Program för teknisk standard (PTS), s. 68.

6.5 Hållbara leveranskedjor

Region Stockholm verkar för att varor och tjänster produceras med respekt för mänskliga rättigheter, arbetares rättigheter, anti-korruption och en minimering av miljö- och hälsoskadliga utsläpp. Genom ett stärkt arbete med att främja hållbara leveranskedjor i inköpsprocessen bidrar Region Stockholm till en hållbar utveckling globalt och en ökad samhällsnytta lokalt.

6.5.1 Systematiska och harmoniserade arbetssätt tillämpas i inköpsprocessen för att uppnå hållbara leveranskedjor

Det innebär att arbetet med identifiering av riskområden, kravställning och uppföljning vidareutvecklas med utgångspunkt i Region Stockholms uppförandekod för leverantörer, betydande miljöaspekter samt lagkrav. Prioriteringar för att säkerställa hållbara leveranskedjor tydliggörs i Region Stockholms kategoristyrda inköpsarbete. Antalet uppföljningar som är baserade på risker i leveranskedjan ökar. Åtgärder vidtas för att säkerställa att sociala aspekter såsom arbetsmiljö,

tillgänglighet, möjlighet till sysselsättning för särskilt utsatta grupper, och rättvis handel beaktas i inköpsprocessen. Samverkansformer mellan inköpsorganisationer och mellan beställare stärks för att öka kunskapsöverföring och erfarenhetsutbyte, höja effektivitet och säkerställa regelefterlevnad.

En organisation
att lita på

7. En organisation att lita på

Region Stockholms nämnder och bolag bidrar till en hållbar utveckling genom att integrera hållbarhetsperspektiv i all verksamhet. Varje generation ska bära sina egna kostnader och skattemedlen ska förvaltas så att nuvarande verksamhet inte sker på framtida generationers bekostnad. Verksamheterna ska vara resilienta, minimera sin miljöpåverkan och säkerställa att servicen är anpassad så att den motsvarar olika människors behov och förutsättningar. Invånarna i Stockholms län ska kunna lita på att Region Stockholm bedriver sina uppdrag på ett socialt, miljömässigt och ekonomiskt hållbart sätt.

7.1 Långsiktigt hållbar ekonomi

Ekonomi i balans är en förutsättning för att Region Stockholm ska kunna bedriva sin verksamhet med god kvalitet utan att skjuta kostnader på kommande generationer. Det innebär att alla beslut som tas är finansierade och att långsiktiga ekonomiska effekter är beaktade. Ett systematiskt hållbarhetsarbete leder till reducerad risk för miljö och människor samt optimerar användningen av resurser, vilket bidrar till en långsiktigt hållbar ekonomi.

7.1.1 Hållbarhetsperspektiv integreras i styrande processer och i avtal

Det innebär att analyser eller konsekvensbedömningar avseende social hållbarhet, miljö och ekonomi tillämpas i relevanta beslut, styrande dokument, projekt, investeringar, inköp samt i avtal. Hållbarhet behöver integreras tidigt i processer för att minimera risken för kostsamma insatser i efterhand.

Rutiner utvecklas så att det inför beslut som berör barn och unga genomförs bedömningar utifrån principen om barnets bästa samt fördjupade barnkonsekvensanalyser när så är relevant.

7.1.2 Ekonomiska effekter av hållbarhet identifieras och används i beslutsunderlag

Det innebär att långsiktiga ekonomiska effekter av hållbarhet identifieras när så är relevant och kan användas som beslutsunderlag. Metoder för att beräkna ekonomiska effekter för utvalda insatser kartläggs eller utvecklas. För vissa utvalda projekt byggs effektmodeller som visar på ekonomiska nettoeffekter av projekten på kort och lång sikt.

7.2 Lika rättigheter och möjligheter

Invånarna ska kunna ta del av Region Stockholms tjänster med lika rättigheter och möjligheter. För att så många som möjligt ska kunna använda sig av de tjänster som erbjuds behöver det finnas olika sätt för invånarna att kommunicera med verksamheterna och ta del av information. Kunskapen och insikten om risken för diskriminering ska hållas ständigt aktuell hos medarbetare och i verksamheten.

7.2.1 Kartläggningar, analyser och kunskaps-höjande insatser genomförs för att upptäcka och åtgärda eventuell diskriminering

Det innebär att verksamheterna arbetar systematiskt och långsiktigt mot alla former av diskriminering. Diskrimineringsgrunderna enligt svensk lag är: kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning samt ålder.

Inom respektive verksamhet används beprövade metoder för att identifiera eventuella omotiverade skillnader i bemötande och skillnader i invånarnas möjligheter att ta del av de tjänster som erbjuds. Kartläggningar och analyser görs för att identifiera, prioritera och genomföra åtgärder i syfte att upptäcka och åtgärda diskriminering. Statistik analyseras könsuppdelat och helst i kombination med andra diskrimineringsgrunder när så är möjligt.

Kompetenshöjande insatser genomförs där medarbetare som arbetar i eller för Region Stockholm får kunskap om risken för både medveten och omedveten diskriminering och hur detta kan undvikas.

7.3 Stärkt samverkan

Genom intern och extern samverkan kan Region Stockholm medverka till att kunskap utbyts och utvecklas liksom till gemensamma lösningar på utmaningar i hållbarhetsarbetet.

7.3.1 Samverkan med intressenter utvecklas

Det innebär att Region Stockholm fördjupar och utvecklar samverkan med länets kommuner, kommunalförbund, andra regioner, statliga myndigheter, akademi, näringsliv och civilsamhället för att gemensamt bidra till en hållbar utveckling.

Intern samverkan över verksamhetsgränserna stärks för att nå uppsatta mål och ambitioner inom hållbarhet.

Samverkan med invånare och intresseorganisationer utvecklas för att tillvarata synpunkter och sakkunskap. Nya och befintliga samverkansprocesser utvecklas så att så många som möjligt kan ta del av information och medverka i samverkan. Särskild hänsyn tas till grupper som kan ha svårt

att framföra sina synpunkter med anledning av exempelvis språkhinder eller funktionsnedsättning. En modell för Region Stockholm utvecklas för att säkerställa att barn och unga kommer till tals och har möjlighet att uttrycka sina åsikter vid beslut som påverkar dem. Samverkansmodellen mellan Region Stockholm och de intresseorganisationer som företräder personer med funktionsnedsättning och pensionärer uppdateras och en modell för samverkan mellan Region Stockholm och de nationella minoriteterna tas fram.

7.4 Resilient verksamhet

Region Stockholm stärker förmågan att förebygga, motstå och hantera krissituationer genom att integrera effekter av ett förändrat klimat i risk- och sårbarhetsanalyser samt sociala konsekvenser i kontinuitetsplanering och systematiskt beredskapsarbete. På så sätt värnar Region Stockholm befolkningens liv och hälsa, samhällets funktionalitet och förmågan att upprätthålla grundläggande värden.

”Verksamheterna arbetar systematiskt och långsiktigt mot alla former av diskriminering.”

7.4.1 Region Stockholms verksamheter anpassas för att säkerställa drift vid effekter av ett förändrat klimat

Det innebär att verksamheterna identifierar risker för störning till följd av ett förändrat klimat genom sina risk- och sårbarhetsanalyser. Störningar kan utgöras av ökad frekvens och intensitet av extrema väderhändelser, exempelvis skyfall och värmeböljor. Störningar kan även utgöras av mer långsiktiga effekter, som ett förändrat sjukdoms-panorama eller förändrad luft- och markfuktighet.

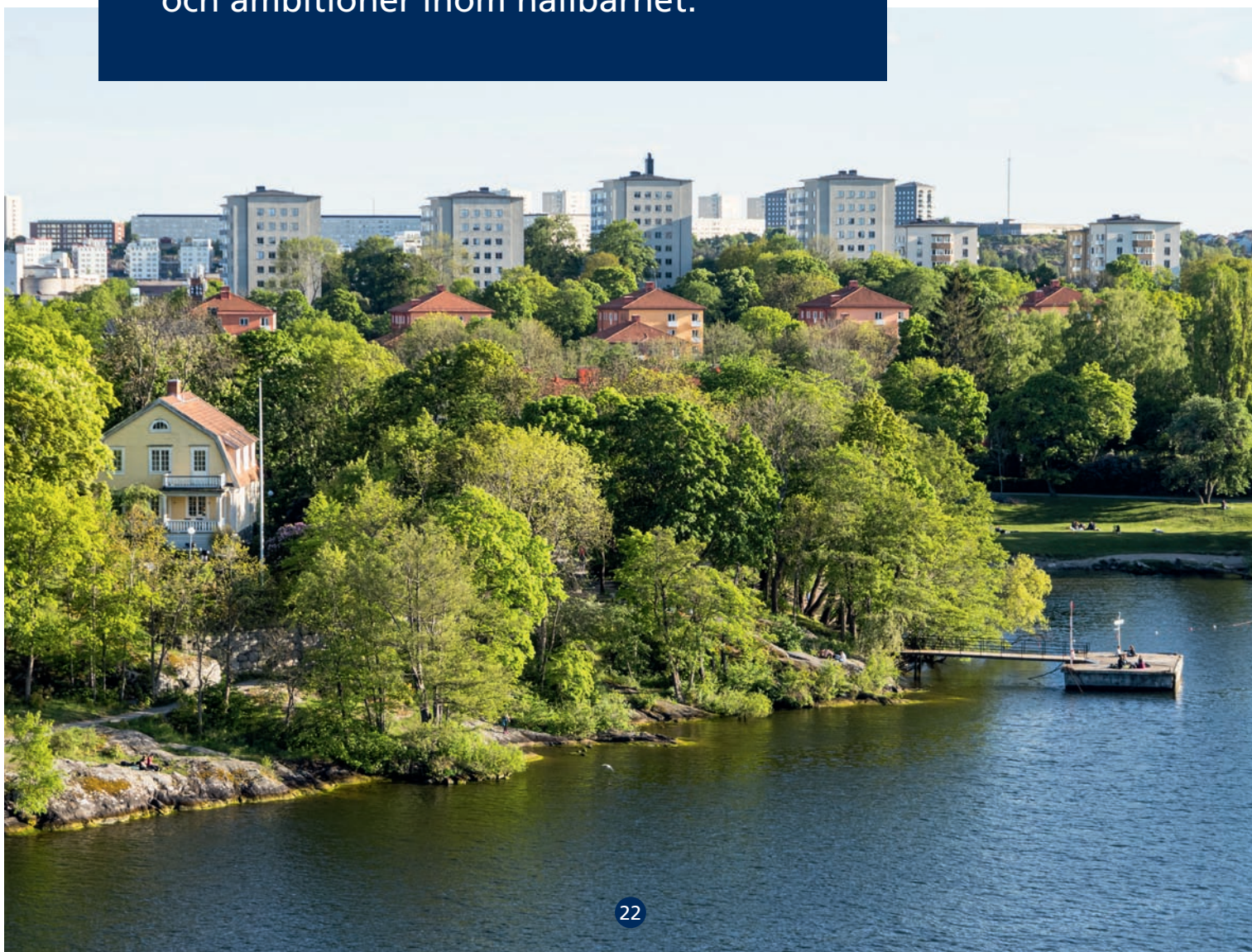
Genom att inkludera risker till följd av ett förändrat klimat i verksamheternas risk- och sårbarhetsanalyser identifieras relevanta klimatrisker. Därefter kan åtgärder som minskar risk för driftsstörningar identifieras, prioriteras och

genomföras. Risk- och sårbarhetsanalyser för störning till följd av ett förändrat klimat omfattar befintliga tillgångar, förvaltning samt drift, men även ny- och reinvestering.

7.4.2 I beredskapsplaner och vid extraordinära händelser beaktas sociala konsekvenser och hänsyn tas till sårbara grupper

Det innebär att sociala konsekvenser integreras på ett systematiskt sätt i det förebyggande beredskapsarbetet samt vid upprättande av krisledningsfunktioner vid övergripande samhällsliga störningar. Med ett sådant arbetssätt identifieras sårbara grupper och deras behov, och eventuella negativa konsekvenser för dessa kan förebyggas och minska vid extraordinära händelser.

”Intern samverkan över verksamhetsgränserna stärks för att nå uppsatta mål och ambitioner inom hållbarhet.”

Riktlinjer

Hållbarhet

Beslutad av regionfullmäktige, den 13 juni 2023

Gäller för Region Stockholm

Gäller för tills vidare

Innehållsförteckning

1. Syfte	4
2. Tillämpning	6
3. Hållbara städer, landsbygds- och skärgårdsområden	7
3.1 Vid genomförande och utveckling av Region Stockholms uppdrag främjas jämlika livsvillkor samt attraktiva, inkluderande och livskraftiga samhällen	7
3.2 En god, jämlik hälsa i befolkningen främjas aktivt och strukturella hinder för att leva ett hälsosamt liv motverkas	7
3.3 Region Stockholm verkar för ökad tillit och trygghet i verksamheterna samt i samhället.....	7
3.4 Ett inkluderande kulturliv främjas och kulturarv bevaras.....	8
3.5 Region Stockholms service och tjänster utvecklas för att möjliggöra för invånare och andra regionala aktörer att minska sin miljö- och klimatpåverkan.....	8
3.6 Region Stockholm bidrar till goda förutsättningar för näringsliv och långsiktigt hållbar ekonomisk tillväxt	8
4. Hållbar konsumtion och produktion	9
4.1 Klimatpåverkan från Region Stockholms verksamheter och konsumtion av varor och tjänster minskar	9
4.2 Resursförbrukningen effektiviseras och förutsättningarna för en cirkulär resursanvändning stärks	10
4.3 Giftfria miljöer främjas och utsläpp av miljö- och hälsofarliga ämnen samt bullerpåverkan minskar	11
4.4 Biologisk mångfald och ekosystemtjänster bevaras och om möjligt stärks vid investeringar, inköp samt på redan exploaterad mark.....	12
4.5 Produkter, tjänster och miljöer är utformade så att de kan användas av så många som möjligt utan behov av anpassning.....	12
4.6 Hälsofrämjande miljöer som syftar till välbefinnande och återhämtning främjas	12
4.7 Genom inköpsprocessen ska Region Stockholm bidra till ökad samhällsnytta, motverka kränkningar av mänskliga rättigheter och arbetstagares rättigheter samt motverka negativ miljöpåverkan och korruption	12
4.8 En sund konkurrens på likvärdiga villkor främjas.....	13
4.9 Hållbara måltider	13
5. En organisation att lita på	14
5.1 Organisationen bedrivs med en långsiktigt hållbar ekonomi för att klara uppdrag och åtaganden på kort och lång sikt.....	14
5.2 De åtgärder som ger störst samhällsnytta och måluppfyllelse inom ramen för tillgängliga skattemedel identifieras och prioriteras	14
5.3 Korruption motverkas aktivt.....	14

5.4	De mänskliga rättigheterna respekteras, skyddas och främjas vid genomförande av Region Stockholms uppdrag	15
5.5	Diskriminering motverkas aktivt i verksamheterna och invånarna får del av service och tjänster med lika rättigheter och möjligheter	15
5.5.1	<i>Delaktighet för personer med funktionsnedsättning</i>	15
5.5.2	<i>Barns och ungas rättigheter</i>	16
5.5.3	<i>Nationella minoriteter och minoritetsspråk</i>	16
5.5.4	<i>Jämställd verksamhet</i>	17
5.5.5	<i>Synliggörande och bemötande av homosexuella, bisexuella, transpersoner, personer med queera uttryck och identiteter och intersexpersoner (hbtqi)</i>	17
5.6	Region Stockholm samverkar systematiskt internt i organisationen och externt med invånare och andra aktörer på ett inkluderande sätt som är tillgängligt för alla ...	17
5.7	Verksamheterna är resilienta och har god beredskap för extraordinära händelser och effekter av ett förändrat klimat.....	18

1. Syfte

Region Stockholm har under lång tid bedrivit ett ambitiöst hållbarhetsarbete och ska fortsatt vara ett föredöme inom området. Hållbarhet ska genomsyra allt arbete i Region Stockholm.

Riktlinjer för hållbarhet är en del av den samlade hållbarhetsstyrningen och ska bidra till ett sammanhållet arbete med social, miljömässig och ekonomisk hållbarhet¹. På sikt ska hållbarhetsarbetet vara helt införlivat i ordinarie arbete. Riktlinjerna kompletterar Region Stockholms Hållbarhetspolicy och Hållbarhetsstrategi. Hållbarhetspolicyn innehåller tre styrande principer och huvudområden för hur Region Stockholm ska arbeta med hållbarhet. Hållbarhetsstrategin konkretiserar vilka av policyns områden som ska vara i fokus under åren 2022–2027 och nämnder och bolag ska arbeta i enlighet med strategin. Riktlinjerna innehåller övergripande beskrivningar och krav som konkretiserar hur verksamheterna ska arbeta. Riktlinjerna ska, liksom policyn och strategin, bidra till att nå regionfullmäktiges mål och beaktas inom den ordinarie processen för budget- och verksamhetsplanering som vid framtagande av mål, prioriteringar av åtgärder och finansiering utav åtgärder.

Tillsammans ger de tre styrande dokumenten medarbetare, chefer och förtroendevalda stöd i att dels säkerställa efterlevnad av lagstiftning och nationella regelverk, dels arbeta med hållbarhet i enlighet med regionfullmäktiges utpekade riktning. Riktlinjerna är olika detaljerade inom olika områden. Detta beror på att det har bedömts finnas olika behov av kompletterande beskrivningar och krav beroende på vilken styrning och information som ges inom respektive område i policyn och strategin. Riktlinjerna kompletteras därutöver av stödjande dokument som vägledningar för fördjupad information utifrån verksamheternas behov och efterfrågan.

Hållbarhet berör alla nämnder och bolag inom Region Stockholm och ska vara en integrerad del av verksamheterna snarare än en enskild process. Utgångspunkten är att hållbarhetsstyrningen i så stor utsträckning som möjligt ska vara integrerad i nämndernas och bolagens ordinarie

---

¹ I dokumentet avses med social hållbarhet; folkhälsa, mänskliga rättigheter, jämställdhet, jämlikhet, trygghet, barns rättigheter samt delaktighet för personer med funktionsnedsättning, nationella minoriteter och hbtqi-personer. Miljömässig hållbarhet innefattar klimatpåverkan, naturresursanvändning, biologisk mångfald, ekosystemtjänster, miljö- och hälsoskadliga utsläpp, giffri miljö och buller. Arbete med ekonomisk hållbarhet innebär i riktlinjerna att bidra till att organisationen har en långsiktigt hållbar ekonomi för att klara uppdrag och åtaganden på kort och lång sikt samt att åtgärder som ger störst samhällsnytta och måluppfyllelse inom ramen för tillgängliga skattemedel identifieras och prioriteras.

ledningsprocesser. Riktlinjer för hållbarhet styr i första hand de områden som inte adresseras i övriga styrande dokument. Där det finns andra relevanta styrande dokument görs en hänvisning till dessa. Vilka styrande dokument som avses anges i bilaga 2.

Riktlinjer för hållbarhet följer Hållbarhetspolicyns och Hållbarhetsstrategins tre huvudområden:

1. Hållbara städer, landsbygds- och skärgårdsområden
2. Hållbar konsumtion och produktion
3. En organisation att lita på.

2. Tillämpning

För att tillämpa riktlinjer för hållbarhet behöver respektive nämnd och bolag identifiera vilka beskrivningar och krav som är relevanta för verksamheten och integrera relevanta krav i lokala styrande dokument och rutiner samt säkerställa kännedom och efterlevnad av de styrande dokument som riktlinjerna hänvisar till. Efterlevnad av riktlinjerna följs upp inom ramen för Region Stockholms ordinarie processer med tertialdelårs- och årsrapportering på koncernnivå. Det innebär att riktlinjerna för hållbarhet inte följs upp som enskilt styrande dokument.

På så sätt implementeras riktlinjerna i det löpande arbetet och i ordinarie styrning och uppföljning av Region Stockholms verksamheter. Det innebär också att varje nämnd och bolag arbetar enligt riktlinjen utifrån sina egna förutsättningar och sitt eget systematiska arbete. Policyn, strategin, riktlinjerna och kompletterande vägledningar fyller olika syften och kan med fördel användas tillsammans vid planering av verksamheten.

En ekonomi i balans är en grundläggande förutsättning och varje nämnd och bolag behöver i arbetet med riktlinjerna utgå från sina ekonomiska förutsättningar och totalekonomiska effekter av åtgärderna. Kostnadseffektivitet ska eftersträvas, det vill säga att de åtgärder och arbetssätt väljs som bedöms ge mest nytta i förhållande till kostnaden, och bör beräknas genom att ta hänsyn till hela livscykelkostnaden.

Region Stockholm är beroende av att upphandla stora volymer varor och tjänster. För att säkerställa att åtagandena i riktlinjen uppfylls ska relevanta delar omsättas i krav vid upphandlingar och i avtal med leverantörer. För att säkerställa att åtagandena i riktlinjen uppfylls ska relevanta delar omsättas i krav vid upphandlingar och i avtal med leverantörer, vårdvalsaktörer och hyresgäster. Hållbarhet i inköpsprocessen regleras även i Region Stockholms inköspolicy, riktlinjer för inköp och anvisningar för kategoristyrkt arbetssätt.

Riktlinjer för hållbarhet gäller tills vidare och ska aktualitetsprövas varje mandatperiod eller vid behov. Riktlinjerna förvaltas av regionstyrelsens förvaltning, regionledningskontoret. Regionledningskontoret ska ge verksamheterna stöd i genomförandet av riktlinjerna.

3. Hållbara städer, landsbygds- och skärgårdsområden

Inom området *Hållbara städer, landsbygds- och skärgårdsområden* redovisas övergripande beskrivningar och krav på hur nämnder och bolag ska arbeta inom hållbarhet samt hänvisningar till befintliga styrande dokument.

3.1 Vid genomförande och utveckling av Region Stockholms uppdrag främjas jämlika livsvillkor samt attraktiva, inkluderande och livskraftiga samhällen

- Region Stockholms inköp ska bidra till att Region Stockholm ger likvärdig och god service till länets invånare i enlighet med Riktlinjer för inköp².

3.2 En god, jämlik hälsa i befolkningen främjas aktivt och strukturella hinder för att leva ett hälsosamt liv motverkas

- Berörda nämnder och bolag ska arbeta i enlighet med Region Stockholms folkhälsopolicy³.
- Berörda nämnder och bolag ska arbeta i enlighet med Strategi för främjande av psykisk hälsa och välbefinnande samt förebyggande av psykisk ohälsa 2022–2030⁴.
- Berörda nämnder och bolag ska arbeta i enlighet med Strategi för suicidprevention⁵.

3.3 Region Stockholm verkar för ökad tillit och trygghet i verksamheterna samt i samhället

- För att bidra till utvecklingen av ökad tillit ska berörda nämnder och bolag beakta geografiska och socioekonomiska skillnader i planering av verksamhet och tjänster.
- För att bidra till utvecklingen av trygga och trivsamma stads- och boendemiljöer ska berörda nämnder och bolag beakta säkerhets- och trygghetsfrågor i den regionala fysiska planeringen.
- Skadegörelse som omfattar Region Stockholms fastigheter och anläggningar ska polisanmälas. Hot och våld mot medarbetare eller invånare ska polisanmälas i samförstånd med den berörda.

---

² Riktlinjer för inköp, LS 2018-0667

³ Region Stockholms folkhälsopolicy, RS 2020-0535

⁴ Strategi för främjande av psykisk hälsa och välbefinnande samt förebyggande av psykisk ohälsa 2022-2030, RS 2020-0457

⁵ Strategi för suicidprevention, RS 2020-0456

- Nämnder och bolag ska upprätthålla ett gott integritetsskydd inklusive att löpande analysera regelefterlevnaden och vid behov vidta förbättringsåtgärder.
- Nämnder och bolag ska säkerställa ett tillräckligt intrångsskydd i enlighet med Riktlinjer för säkerhetsarbete⁶.

3.4 Ett inkluderande kulturliv främjas och kulturarv bevaras

- Berörda nämnder och bolag ska arbeta i enlighet med Kulturstrategi för Stockholmsregionen⁷.

3.5 Region Stockholms service och tjänster utvecklas för att möjliggöra för invånare och andra regionala aktörer att minska sin miljö- och klimatpåverkan

- Planering och utveckling av kollektivtrafik ska göras i enlighet med Regionalt trafikförsörjningsprogram för Stockholms län⁸.

3.6 Region Stockholm bidrar till goda förutsättningar för näringsliv och långsiktigt hållbar ekonomisk tillväxt

- Berörda nämnder och bolag ska arbeta i enlighet med Näringslivs- och tillväxtstrategi⁹.

---

⁶ Riktlinjer för säkerhetsarbete, RS 2020-0782

⁷ Kulturstrategi för Stockholmsregionen, LS 2017-1514

⁸ Regionalt trafikförsörjningsprogrammet för Stockholms län, LS 2017-0540

⁹ Näringslivs- och tillväxtstrategi, RS 2020-0780

4. Hållbar konsumtion och produktion

Inom området *Hållbar konsumtion och produktion* redovisas övergripande beskrivningar och krav på hur nämnder och bolag ska arbeta inom hållbarhet samt hänvisningar till befintliga styrande dokument.

4.1 Klimatpåverkan från Region Stockholms verksamheter och konsumtion av varor och tjänster minskar

- Nämnder och bolag ska arbeta i enlighet med Riktlinjer för inköp¹⁰.
- Nämnder och bolag ska arbeta i enlighet med Riktlinjer för möten och resor¹¹.
- De fyra punkterna nedan beskriver ett generellt synsätt för klimatnytta kopplat till energianvändning och energiprestanda och ska beaktas vid planering av åtgärder vid exempelvis ny- och ombyggnationer.
  - Minimera energibehov och effekttoppar vid drift och förvaltning av egna samt, i den mån möjligt, hyrda fastigheter, anläggningar och verksamheter samt återvinna överskottsenergi.
  - Identifiera och ta fram rutiner för planering och hantering av energiintensiv utrustning i verksamheterna.
  - Generera förnybar energi med låg klimat- och miljöpåverkan ur ett livscykelperspektiv, när det är affärsmässigt gynnsamt, för att i högre grad täcka verksamheternas energibehov.
  - Vid upphandling av el, fjärrvärme och -kyla ska kravställningen syfta till låg klimat- och miljöpåverkan ur ett livscykelperspektiv och exergibegreppet ska beaktas¹².
- Motivet till val av inhalationsanestesi och därmed anestesigas är alltid primärt medicinskt. Vid gasanestesi ska, om det finns likvärdiga alternativ utifrån medicinska överväganden och patientsäkerhetsbedömning, den gas som har lägst klimatpåverkan väljas i första hand.
- Arbetsätt som optimerar flödet av anestesigas ska tillämpas och andra utsläpps begränsande åtgärder ska införas, när det är tillämpligt.
- Lustgas som används inom förlossningsvård ska destrueras. För lustgas som används i annan verksamhet än förlossning förordas destruktion om det bedöms kostnadseffektivt och medför en betydande minskning av klimatpåverkan.
- I relevanta transportsammanhang ska ruttoptimering genomföras för att effektivisera energianvändningen.

---

¹⁰ Riktlinjer för inköp, LS 2018-0667

¹¹ Riktlinjer för möten och resor, RS 2020-0784

¹² Att använda rätt energi vid rätt tillfälle för rätt behov

- Vid upphandling av verksamhetsbilar och transporttjänster ska hänsyn tas till att minska påverkan på klimat, miljö och hälsa. Verksamhetsbilar som införskaffas ska uppfylla de vid var tid gällande statliga kriterierna för miljöbil och ha en låg påverkan på klimat, miljö och hälsa, så som nollutsläppsfordon¹³, ¹⁴, biogasfordon och etanolfordon. Vid införskaffandet beaktas också de tank- och laddningsmöjligheter som finns i närområdet. Laddhybrider kan väljas för de verksamheter där driften i huvudsak blir eldrift.
- Åtgärder som underlättar för hållbart resande är viktiga att integrera vid planering av ny- och ombyggnationer.

4.2 Resursförbrukningen effektiviseras och förutsättningarna för en cirkulär resursanvändning stärks

- I arbetet med att minska miljö- och klimatpåverkan från förbrukningsartiklar inom hälso- och sjukvården samt tandvården ska nedanstående trappa användas under förutsättning att patientsäkerhet, vårdkvalitet, arbetsmiljö och ingångna avtal kan upprätthållas. Trappan är en prioriteringsordning, vilket innebär att åtgärder högst upp prioriteras i första hand, men att åtgärder från alla steg kan behövas beroende på typ av produkt och användningsområde.
  1. Minska förbrukning och svinn av resursintensiva engångsprodukter.
  2. Övergå från engångsprodukter till flergångsprodukter.
  3. Övergå till återvunna och biobaserade materialflöden i de fall där engångsprodukter inte kan bytas ut till flergångsprodukter.
  4. Skapa förutsättningar för ökad högkvalitativ materialåtervinning.
- I samband med bygg- och anläggningsverksamhet ska följande åtgärder övervägas: Optimera materialanvändning genom design och konstruktionsval, möjliggöra återbruk av giffria material och byggprodukter liksom materialåtervinning av ingående byggprodukter och material, använda återbrukat material och produkter där det är möjligt, välja material med låg miljö- och klimatpåverkan där det är möjligt samt främja fossilfria transporter och arbetsmaskiner.
- Berg- och jordmassor ska som utgångspunkt återanvändas, så nära den plats de genererades som möjligt, eller i andra hand återvinnas. I båda fallen ska hanteringen ske högkvalitativt och med låg miljö- och klimatpåverkan.
- Vid avfallshantering ska Byggföretagens riktlinje Resurs- och avfallsriktlinjer vid byggande och rivning tillämpas.
- Vid förvaltning av byggnader och anläggningar ska kostnader och resursanvändning minimeras genom ett proaktivt underhållsarbete.

---

¹³ El- eller vätgasfordon

¹⁴ För elfordon bör det finnas möjlighet till laddning vid verksamheten eller motsvarande

- Cirkulärt återbruk av relevanta produktströmmar ska främjas i processer. Exempel på relevanta produktströmmar är it- och kommunikationsutrustning, möbler, medicinteknisk utrustning och textilier. För material som inte kan återbrukas ska materialåtervinning främjas.

4.3 Giftfria miljöer främjas och utsläpp av miljö- och hälsofarliga ämnen samt bullerpåverkan minskar

- För att främja giftfria miljöer ska nämnder och bolag bedriva sitt utfasningsarbete med utgångspunkt i Region Stockholms utfasningslistor för kemiska produkter respektive varor. Utfasning av farliga ämnen ska prioriteras särskilt i produkter, material och varor som barn, unga, gravida och ammande kvinnor kan komma i kontakt med inom Region Stockholms verksamheter. Gruppvis utfasning ska tillämpas för de särskilt prioriterade ämnesgrupperna hormonstörande och potentiellt hormonstörande ämnen, CMR-ämnena, PFAS och antimikrobiella ämnen.
- Vid investeringar, inköp och upphandling ska kemiska produkter, material, varor och tjänster som innehåller ämnen enligt bilaga 1. Kriterier för utfasning av farliga ämnen samt Region Stockholms Utfasningslistor för kemiska produkter och kemikalier i varor undvikas. Kemikaliekraven måste alltid anpassas utifrån varje specifik upphandling.
- Kemiska produkter, material och varor som byggs in i byggnader och anläggningar ska bedömas antingen med hjälp av Byggsvarubedömningens kriterier gällande kemiskt innehåll och livscykelaspekter eller motsvarande bedömningssystem, alternativt med hjälp av bilaga 1. Kriterier för utfasning av farliga ämnen. I de fall Byggsvarubedömningens kriterier används ska i första hand kemiska produkter, material och varor väljas som fått totalbedömningen ”rekommenderas” eller ”accepteras”.
- Kemiska produkter, material och varor som byggs in i byggnader och anläggningar ska dokumenteras vid ny- och ombyggnation och dokumentationen ska hållas uppdaterad. Berörda nämnder och bolag bör ta fram egna anvisningar för vilka projekt som omfattas av byggsvarubedömningens krav och kravet på loggbok.
- Nämnder och bolag ska vidta åtgärder för att minska riskerna med utveckling av antimikrobiell resistens kopplad till användning av antimikrobiella ämnen i kemiska produkter och varor. Antimikrobiella ämnen i kemiska produkter och varor ska enbart användas då den medicinska nyttan överväger risken.
- Risken för utveckling av antibiotikaresistens i avloppsvatten från antibiotikaintensiva vårdverksamheter inom slutenvård ska beaktas

och relevanta riskminskningsåtgärder införs om forskningen visar på behov av sådana.

4.4 Biologisk mångfald och ekosystemtjänster bevaras och om möjligt stärks vid investeringar, inköp samt på redan exploaterad mark

- Hänsyn till biologisk mångfald och andra ekosystemtjänster ska tas i investeringsprocessen och under förvaltningsfasen för fastigheter och anläggningar. Hänsyn ska tas till existerande grönstrukturer och naturkvaliteter och gröna samband ska värnas. Samverkan med andra aktörer, som kommuner och fastighetsägare, ska ske vid behov.
- Möjliga naturvårdsåtgärder ska identifieras och integreras i förvaltning samt vid investeringar i nya anläggningar och byggnader, där det är relevant.

4.5 Produkter, tjänster och miljöer är utformade så att de kan användas av så många som möjligt utan behov av anpassning

- Region Stockholms verksamheter och tillhörande miljöer ska vara tillgängliga. Det innebär att alla människor ska kunna ta del av verksamheternas utbud, förflytta och orientera sig på ett säkert och självständigt sätt i Region Stockholms lokaler, övriga miljöer och transporter.
- Region Stockholm ska erbjuda möjlighet för alla att uttrycka sig, ta del av, förmedla och tolka information för att kunna använda sig av verksamheternas tjänster och produkter.

4.6 Hälsöfrämjande miljöer som syftar till välbefinnande och återhämtning främjas

- Vid utformning av miljöer inomhus och utomhus ska hälsöfrämjande aspekter beaktas, såsom konstens hälsöfrämjande aspekter.

4.7 Genom inköpsprocessen ska Region Stockholm bidra till ökad samhällsnytta, motverka kränkningar av mänskliga rättigheter och arbetstagares rättigheter samt motverka negativ miljöpåverkan och korruption

- Nämnder och bolag ska efterleva Riktlinjer för inköp¹⁵ för att säkerställa att hållbarhet utgör en integrerad del av inköpsprocessen.

---

¹⁵ Riktlinjer för inköp, LS 2018-0667

- Nämnder och bolag ansvarar för att implementera och följa upp hållbarhetskrav för genomförda upphandlingar samt för de samordnade upphandlingar de genomför på annans uppdrag.
- Nämnder och bolag ska arbeta för efterlevnad av Uppförandekod för leverantörer¹⁶.

4.8 En sund konkurrens på likvärdiga villkor främjas

- Nämnder och bolag ska efterleva Riktlinjer för ekonomistyrning¹⁷.
- Nämnder och bolag ansvarar för efterlevnad av Uppförandekod för Region Stockholm¹⁸.

4.9 Hållbara måltider

- Patientmåltiden ska vara framtagen med patientens hälsa och livskvalitet i centrum. För att patientmåltiden ska vara hållbar ska den vara hälsosam enligt Livsmedelverkets näringsrekommendationer och inkludera ekologiska livsmedel. I planeringen av patientmåltider ska minimerat matsvinn eftersträvas och hänsyn tas till klimatpåverkan och biologisk mångfald vid valet av livsmedel. Vid upphandling av livsmedel och måltidstjänster ska hållbarhetskrav ställas. Detta kan ske med stöd av Vägledning Hållbara måltider¹⁹.
- I första hand väljs ekologiskt kaffe, te och frukt till anställda vid inköp och vid representation.

---

¹⁶ Uppförandekod för leverantörer, LS 1303-0353

¹⁷ Riktlinjer för ekonomistyrning, RS 2021-0287

¹⁸ Policy Uppförandekod för Region Stockholm, LS 2017-1198, RS 2019-0829

¹⁹ Vägledning Hållbara måltider med tillhörande bilaga, RS 2022-0839

5. En organisation att lita på

Inom området *En organisation att lita på* redovisas övergripande beskrivningar och krav på hur nämnder och bolag ska arbeta inom hållbarhet samt hänvisningar till befintliga styrande dokument.

5.1 Organisationen bedrivs med en långsiktig hållbar ekonomi för att klara uppdrag och åtaganden på kort och lång sikt

- Nämnder och bolag ska arbeta systematiskt med miljö- och hållbarhetsledning. Riktlinjerna möjliggör verksamheternas certifiering enligt ISO 14001, samt en utveckling till hållbarhetscertifiering.
- Nämnder och bolag ansvarar för att Riktlinjer för ekonomistyrning²⁰ är kända och efterlevs.
- Under framtagande av tjänsteutlåtanden ska analys genomföras om det finns miljömässiga och/eller sociala konsekvenser av beslutet. Livscykelkostnad av beslutet beräknas där det är relevant för att beakta den totala kostnaden i relation till den hållbarhetsnytta som uppnås.
- Ekonomiska, miljömässiga och sociala konsekvenser ska beaktas i projekt, uppdrag och avtal. Fördjupade konsekvensanalyser ska genomföras vid behov.
- Ekonomisk, miljömässig och social hållbarhet beaktas i Region Stockholms investeringar, i enlighet med Riktlinjer för investeringar²¹.
- Nämnder och bolag ska besluta om i vilka processer eller vid vilka beslut som konsekvensanalyser för social hållbarhet och folkhälsa ska genomföras. Utifrån analysens resultat ska vid behov åtgärder genomföras och följas upp.

5.2 De åtgärder som ger störst samhällsnytta och måluppfyllelse inom ramen för tillgängliga skattemedel identifieras och prioriteras

- Nämnder och bolag ska säkerställa efterlevnad av Integrerad ledning och styrning av Region Stockholm²².

5.3 Korruption motverkas aktivt

- Nämnder och bolag ansvarar för att Riktlinjer för anti-korruption och representation²³ är välkända och efterlevs.
- Nämnder och bolag ansvarar för efterlevnad av Uppförandekod för Region Stockholm²⁴.

²⁰ Riktlinjer för ekonomistyrning, RS 2021-0287

²¹ Riktlinjer för investeringar, RS 2021-0286

²² Integrerad ledning och styrning av Region Stockholm, RS 2020-0469, RS 2020-0740

²³ Riktlinjer för anti-korruption och representation, RS 2020-0266

²⁴ Uppförandekod för Region Stockholm, LS 2017-1198, RS 2019-0829

5.4 De mänskliga rättigheterna respekteras, skyddas och främjas vid genomförande av Region Stockholms uppdrag

- Nämnder och bolag ansvarar för att Uppförandekod för Region Stockholm²⁵ är välkänd och efterlevs.

5.5 Diskriminering motverkas aktivt i verksamheterna och invånarna får del av service och tjänster med lika rättigheter och möjligheter

- Alla användare av Region Stockholms produkter och tjänster ska oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder få en likvärdig tillgång till Region Stockholms produkter, tjänster och resurser så långt det är möjligt. Som stöd finns vägledningsdokument²⁶.
- I enlighet med Regions Stockholms folkhälsopolicy²⁷ ska skillnader i socioekonomisk status tas hänsyn till i regionens arbete med lika rättigheter och möjligheter. Analyser ska genomföras och åtgärder vidtas för att eliminera omotiverade skillnader.
- Nämnder och bolag ansvarar för att medarbetare ska genomgå relevanta utbildningar inom hållbarhet.
- Nämnder och bolag ansvarar för att medarbetare inom ramen för sina arbetsuppgifter har kompetens för att alla användare av Region Stockholms produkter och tjänster ska bemötas på ett likvärdigt sätt oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder.

5.5.1 Delaktighet för personer med funktionsnedsättning

- Nämnder och bolag ska ansvara för att medarbetare har kompetens för att säkra delaktighet för personer med funktionsnedsättning inom ramen för arbetsuppgifterna.
- Medarbetare ska bemöta användare av Region Stockholms tjänster och produkter utifrån användarnas olika behov och förutsättningar så långt det är möjligt.
- Region Stockholm ska erbjuda möjlighet för alla att uttrycka sig, ta del av, förmedla och tolka information för att kunna använda sig av verksamheternas tjänster och produkter.

---

²⁵ Uppförandekod för Region Stockholm, LS 2017-1198, RS 2019-0829

²⁶ Vägledning för att stärka barn och ungas rättigheter, RS 2020-0350, Vägledning Delaktighet för personer med funktionsnedsättning, RS 2021-0187, Vägledning nationella minoriteter och minoritetsspråk, LS 2016-524

²⁷ Region Stockholms folkhälsopolicy, RS 2020-0535

- Region Stockholms verksamheter, produkter och tillhörande miljöer ska vara kommunikativt och fysiskt tillgängliga. Det innebär att alla ska kunna ta del av verksamheternas utbud, förflytta och orientera sig på ett säkert och självständigt sätt i Region Stockholms lokaler, övriga miljöer och transporter. Vid om- eller tillbyggnad av infrastruktur samt livstidsförlängning av fordon eller fartyg ska tillgänglighetsaspekterna beaktas från start.
- Krav på tillgänglighet ska ställas när det som upphandlas ska användas av fysiska personer.

5.5.2 Barns och ungas rättigheter

- Barnkonventionens grundprinciper ska omsättas i verksamheternas arbete som direkt och indirekt berör barn och unga upp till 18 år.
- Medarbetare ska ha kunskap och kompetens om barns och ungas rättigheter, behov och förutsättningar.
- Det ska finnas rutiner och arbetssätt för att möjliggöra barns och ungas delaktighet i frågor som berör dem utifrån deras ålder och förutsättningar.
- Nämnder och bolag ska utifrån sitt respektive ansvarsområde informera barn, unga och vuxna om deras rättigheter enligt barnkonventionen.
- Barn och unga ska skyddas mot försummelse, alla former av fysiskt eller psykiskt våld och övergrepp. Nämnder och bolag ska utifrån sitt respektive verksamhetsområde agera vid misstanke om ett barn eller en ungdom riskerar att fara illa.
- Inför upphandlingar, åtgärder, förändringar och beslut som direkt eller indirekt berör barn och unga, på kort och lång sikt, ska barnets bästa beaktas och vid behov ska en barnkonsekvensanalys genomföras.
- I avtal ska krav ställas utifrån barns och ungas rättigheter när så är relevant.

5.5.3 Nationella minoriteter och minoritetsspråk²⁸

- Region Stockholm ska genom aktiva åtgärder stödja de nationella minoriteternas språk och kulturers fortlevnad och utveckling, där barns och ungas rätt till sin kulturella identitet och språk särskilt ska beaktas. Verksamheter ska informera om de insatser som genomförs.
- I ärenden där den enskilde är part eller ställföreträdare för part, ska nämnder och bolag utifrån sina ansvar och uppdrag säkerställa att den enskildes rätt till muntlig och skriftlig kontakt på de tre förvaltningsspråken finska, samiska och meänkieli. Region Stockholm ska även i övrigt sträva efter att kunna bemöta de enskilda på minoritetsspråken.

---

²⁸ Sveriges nationella minoriteter är judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar. De nationella minoritetsspråken är jiddisch, romani chib, samiska, finska och meänkieli. Region Stockholm ingår i förvaltningsområde för finska, samiska och meänkieli.

- Nämnder och bolag ska ansvara för att medarbetare har kompetens för att omsätta de nationella minoriteternas rättigheter i praktiken inom ramen för arbetsuppgifterna.

5.5.4 Jämställd verksamhet

- Nämnder och bolag ska i sin verksamhet utgå från grundprincipen om kvinnors och mäns lika värde och bedriva ett kontinuerligt jämställdhetsarbete på alla nivåer.
- Alla användare av Region Stockholms produkter och tjänster ska få likvärdigt bemötande och tillgång till Region Stockholms produkter, tjänster och resurser utifrån behov och ha lika stor möjlighet att påverka verksamheterna så att de motsvarar behoven oavsett kön. Analyser ska genomföras för att upptäcka och åtgärda omotiverade skillnader mellan könen.
- Krav som främjar jämställdhet ska ställas vid upphandling när det är relevant.

5.5.5 Synliggörande och bemötande av homosexuella, bisexuella, transpersoner, personer med queera uttryck och identiteter och intersexpersoner (hbtqi)

- Medarbetare ska möta och synliggöra alla användare av Region Stockholms produkter och tjänster på ett professionellt, inkluderande, respektfyllt, lyhört och likvärdigt sätt, oavsett kön, könsidentitet, könsuttryck eller sexuell läggning.
- Medarbetare ska ha relevant hbtqi-kompetens.

5.6 Region Stockholm samverkar systematiskt internt i organisationen och externt med invånare och andra aktörer på ett inkluderande sätt som är tillgängligt för alla

- Nämnder och bolag ska ta ansvar för att det finns rutiner för samverkan mellan olika professioner och med relevanta aktörer för att främja barns rätt till bästa möjliga hälsa, liksom barns och ungas delaktighet i frågor som berör dem utifrån deras ålder och förutsättningar.
- Personer med funktionsnedsättning ska ges möjlighet att delta i utvecklings- och uppföljningsarbete. Dialog ska föras på ett sätt som är tillgängligt och ger inflytande.
- Nämnder och bolag ska inom ramen för sina ansvarsområden lyfta frågor som berör de nationella minoriteterna till samråd. Barn och unga ges förutsättningar till delaktighet i samråd i frågor som berör dem. Dialogen ska inkludera rutiner för återkoppling.
- Nämnder och bolag ansvarar för modeller för samverkan mellan Region Stockholm och organisationer som företräder personer med

funktionsnedsättning i Stockholms län samt mellan Region Stockholm och länets pensionärsorganisationer.

5.7 Verksamheterna är resilienta och har god beredskap för extraordinära händelser och effekter av ett förändrat klimat

- Nämnder och bolag ska säkerställa ett systematiskt säkerhetsarbete som omfattar hantering av miljö- och klimatrisker i enlighet med beslutad plan för krisberedskap.
- Nämnder och bolag ska vid upprättade av risk- och sårbarhetsanalyser beakta effekter av ett förändrat klimat samt sociala konsekvenser i kontinuitetsplanering och systematiskt beredskapsarbete.

Bilaga 1. Kriterier för utfasning av farliga ämnen

Kriterierna nedan specificerar vilka egenskaper, ämnen och ämnesgrupper som Region Stockholm bedömer som farliga och arbetar aktivt med att fasa ut.

Prioriteringsnivåerna är i enlighet med Kemikalieinspektionens kriterier för utfasning- och riskminskning av farliga ämnen.

- Ämnen klassificerade med någon av nedanstående faroangivelser och faroklasser enligt CLP-förordningen (förordning (EG) nr 1272/2008 om klassificering, märkning och förpackning av ämnen och blandningar), i EU-harmoniserad klassificering (enligt bilaga VI i CLP-förordningen) eller vid egenklassificering.

Faroegenskap	Prioriteringsnivå och CLP/H-fras	
	Utfasningsämne	Riskminskningsämne
Cancerframkallande	Carc. 1A/1B, H350	Carc. 2, H351
Mutagent	Muta. 1A/1B, H340	Muta. 2, H341
Reproduktionsstörande	Repr. 1A/1B, H360	Repr. 2, H361
Kraftigt allergiframkallande resp. Allergiframkallande	Resp. Sens 1, H334 Skin Sens. 1A H317	Skin Sens. 1/1B, H317
Ozonedbrytande	Ozon, H420	
Miljöfarliga Långtidseffekter		Aquatic chronic 1, H410 Aquatic chronic 4, H413
Mycket hög akut giftighet		Acute Tox. 1 / 2, H300 Acute Tox. 1 / 2 H310 Acute Tox. 1 / 2 H330 STOT SE 1, H370
Specifikt organskadande efter upprepad exponering		STOT RE 1, H372

- Ämnen som är, samt ämnen som potentiellt är, långlivade, bioackumulerande och toxiska (PBT) samt mycket långlivade och mycket bioackumulerande (vPvB) enligt REACH (Förordning (EG) nr 1907/2006 om Registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier) bilaga XIII.

- Ämnen som har sannolika allvarliga effekter på människors hälsa eller miljö enligt REACH artikel 57 f²⁹
- Ämnen upptagna på vid var tid gällande version av Kandidatförteckningen, REACH artikel 59
- Ämnen upptagna på vid var tid gällande version av Begränsningsförteckningen, REACH bilaga XVII
- Ämnen på bilaga XIV Tillståndsföreteckningen ska inte förekomma i Region Stockholms verksamheter om det inte finns undantagna användningar som Region Stockholm kan tillämpa
- Ämnen upptagna på vid var tid gällande version av Chemsecs³⁰ SIN-lista
- Per- och polyfluorerade alkylsubstanser (PFAS) enligt vid var tid gällande version av OECDs³¹ definition
- Bly-, kadmium- och kvicksilverföreningar
- Parfymämnen
- Antimikrobiella ämnen med risk för resistensutveckling.

---

²⁹ Exempelvis hormonstörande ämnen och persistenta, mobila och toxiska ämnen (PMT-ämnen)

³⁰ The International Chemical Secretariat

³¹ Organisation for Economic Co-operation and Development

Bilaga 2. Relaterade styrande och stödjande dokument

Policyer

- Region Stockholms Hållbarhetspolicy, RS 2019-0857
- Region Stockholms folkhälsopolicy, RS 2020-0535
- Integrerad ledning och styrning av Region Stockholm, RS 2020-0740
- Uppförandekod för Region Stockholm, LS 2017-1198, RS 2019-0829

Riktlinjer

- Riktlinjer för investeringar, RS 2021-0286
- Riktlinjer för inköp, LS 2018-0667
- Finansiella riktlinjer, RS 2020-0448
- Riktlinjer för säkerhetsarbete, säkerhet, RS 2020-0782
- Riktlinjer för ekonomistyrning, RS 2021-0287
- Riktlinjer för anti-korruption och representation, RS 2020-0266
- Riktlinjer för möten och resor, RS 2020-0784

Strategier

- Strategi för främjande av psykisk hälsa och välbefinnande samt förebyggande av psykisk ohälsa 2022-2030, RS 2020-0457
- Strategi för suicidprevention, RS 2020-0456
- Kulturstrategi för Stockholmsregionen, LS 2017-1514
- Hållbarhetsstrategi, RS 2020-0779
- Näringslivs- och tillväxtstrategi, RS 2020-0780

Program

- Regionalt trafikförsörjningsprogram för Stockholms län, LS 2017-0540

Vägledningar

- Vägledning för att stärka barn och ungas rättigheter, RS 2020-0350
- Vägledning Delaktighet för personer med funktionsnedsättning, RS 2021-0187
- Vägledning nationella minoriteter och minoritetsspråk, LS 2016-524
- Vägledning Hållbara måltider, RS 2022-0839

Uppförandekoder

- Uppförandekod för leverantörer, LS 1303-0353

Strategi för hantering av massor i Stockholms län

Länsstyrelsen
Stockholm

Region Stockholm

Stockholms
stad

STORSTHLM

TRAFIKVERKET

Förord

I takt med att Stockholmsregionen växer ökar behovet av bostäder, samhällsservice och infrastruktur i länets alla kommuner. Fram till år 2050 beräknas Stockholmsregionen ha drygt 1 miljon fler invånare. För att kunna fortsätta bygga och utveckla Stockholms län i enlighet med regionala och kommunala planer behövs ballastmaterial. Idag tillståndsgivna täkter räcker inte för att tillgodose behovet och de flyttas allt längre bort från bebyggelseutvecklingen. De jord- och bergmassor av ballastkvalitet som uppstår i byggandet (projektgenererade massor) används dessutom inte fullt ut. Att fortsätta som vi gör idag, att i huvudsak bygga med nyproducerat ballastmaterial och inte utnyttja de projektgenererade massorna, leder till större byggkostnader, ökade byggtider, fler och allt längre transporter med ökade klimatutsläpp och trängselproblematik som följd.

Länsstyrelsen i Stockholms län, Region Stockholm, Storsthlm, Trafikverket och Stockholm stad har gemensamt tagit fram denna strategi med syftet att skapa förutsättningar för cirkulär och resurseffektiv hantering av massor i länet. Målsättningen är att projektgenererade massor av ballastkvalitet ska användas av marknaden där det är lämpligt. Användningen av ska vara så högkvalitativ och lokal som möjligt samtidigt som transportarbetet effektiviseras och miljö- och klimatpåverkan från masshantering minskar. Studier och praktiska exempel har visat att det går att reducera klimatbelastningen med cirka 30procent samtidigt som stora kostnadsbesparingar kan uppnås. För att nå dit behövs dock aktiva insatser, planering och samverkan mellan offentliga aktörer såväl som med näringslivet.

Det fortsatta arbete kommer drivas vidare och förvaltas inom Miljö- och Samhällsbyggnadsrådet (MSR). Arbetet i rådet kommer att bestå i att kontinuerligt följa upp lägesbilden i länet och att identifiera och prioritera viktiga åtgärder som behövs för att nå de gemensamma och övergripande målen. Åtgärderna tas fram och utvecklas i nära samarbete med näringslivet och branschen.

Anna Kinberg Batra
Länsstyrelsen i Stockholms län

Emma Lennartsson
Region Stockholm

Fredrik Jurdell
Stockholms stad

Helena Sundberg
Trafikverket

Johan von Sydow
StorSthlm

Sammanfattning

Utvecklingen av bebyggelse och infrastruktur i Stockholmsregionen är beroende av ballastmaterial för konstruktions- och markförberedande arbeten. De projektgenererade massor (berg i olika fraktioner, asfalt, jord och lera) som uppstår i många av länets bygg- och infrastrukturprojekt kan och bör utgöra ett komplement till det jungfruliga täktmaterialet.

Flera hinder för en mer cirkulär och resurseffektiv masshantering har dock identifierats:

- bristande kunskap om massornas tekniska och miljömässiga kvalitet i tidiga planeringsskeden
- fragmenterad hanteringskedja, utan krav på återvinning
- komplext regelverk som inte är anpassat till cirkulär hantering,
- brist på ytor för hantering av massor.
- bristande logistik och samordning mellan parter och projekt.

Teknisk och miljömässig kvalitet på projektgenererade massor fastställs många gånger sent vilket gör att handlingsalternativen för mer cirkulära lösningar är låsta i projekteringen. Dessutom styr de tekniska kravställningarna på ballast i upphandlingar mot användande av jungfruliga täktmaterial, vilket i praktiken blir ett hinder för att använda projektgenererade massor. Att regelverket därtill är komplext och den tidiga planeringen sällan inkluderar masshantering leder till att projektgenererade massor som skulle kunna användas som ballastprodukter skickas till deponier. Detta medför i sin tur att fler täkter för naturmaterial tas i anspråk, vilket medför en irreversibel påverkan på naturmiljön och en stor klimatpåverkan.

Bristande logistik och samordning samt brist på ytor leder till långa, tunga transporter och därmed negativa konsekvenser för klimatet i form av utsläpp. Redan idag uppskattas masstransporterna stå för cirka 28 procent av koldioxidutsläppen från tunga transporter i Stockholm län och det finns risk att dessa utsläpp kommer öka ytterligare (Ecoloop, 2022). Transport av massor medför dessutom påverkan på länets trafikflöden och -kapacitet. Masstransporterna uppgår på vissa transportstråk till 25 procent av den tunga trafiken i Stockholms län. Detta bidrar till köer, större behov underhåll av vägar, längre restider och ökade olycks- och säkerhetsrisker. Ett ineffektivt utnyttjande av projektgenererade massor av ballastkvalitet medför utöver klimatutsläpp och trafikproblem, även onödiga kostnader, som i förlängningen innebär fördyringar för bostads- och infrastrukturbyggandet.

Foto: Mostphotos

Med mer cirkulär och resurseffektiv hantering av massor finns många vinster och möjligheter:

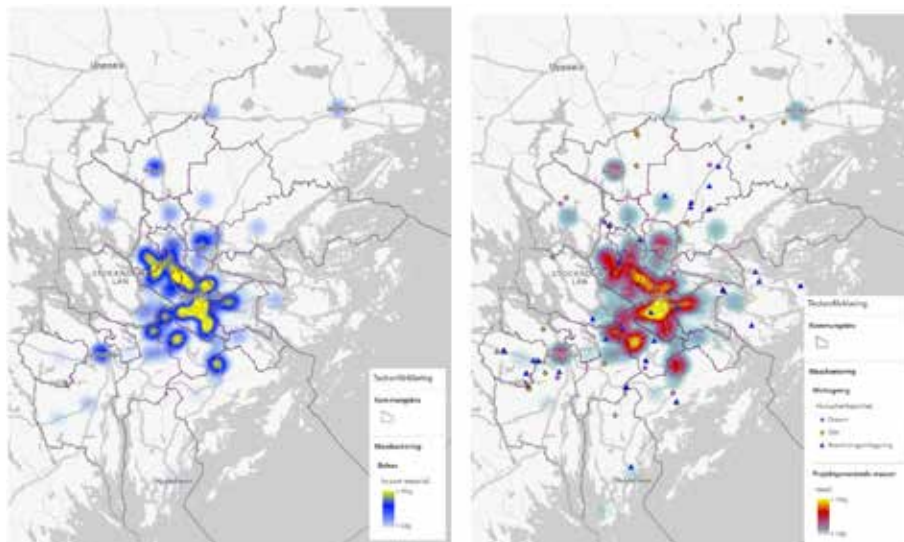
- minskad miljö- och klimatpåverkan,
- tryggad materialförsörjning i länet,
- minskar uppkomsten av ett avfall som idag kräver transporter och deponikapacitet,
- ekonomiska vinster och minskade kostnader för bostads- och infrastrukturbyggandet.

För att möjliggöra potentialen krävs ökad samverkan i länet, mellan såväl offentliga aktörer som med näringsliv och byggbransch. Intresset för att samverka och att öka användningen av projektgenererade massor uppfattas som stort hos byggbranschens aktörer.

Nuläge – masshantering i Stockholms län

Stockholms län totala ballastbehov är ca 19 miljoner ton per år. Mängden projektgenererade massor av ballastkvalitet som uppstår i regionens bygg- och anläggningsprojekt är ca 16 miljoner ton per år. Massorna uppstår men behövs även framförallt centralt i regionen med fokus i och runt Stockholms stad, Nacka och Kungens kurva/Flemingsberg samt i stråket Rinkeby, Tensta, Akalla och Barkarby (se figur 1) (Ecoloop, 2022).

Ansvar för ballastförsörjning och hanteringen av projektgenererade massor läggs i regel ut på varje enskilt byggprojekt och den ansvariga entreprenören. Det finns i länet ingen övergripande planering eller samordning mellan byggprojekten. En resursoptimal användning av projektgenererade massor i byggprojekten försvåras av plats- och tidsbrist, vilket leder till att massorna ofta måste köras bort från projekten oavsett teknisk eller miljömässig kvalitet. Det saknas tillräckligt med ytor för att tillfälligt lagra, sortera eller rena projektgenererade massor och att de materialterminaler som finns ofta ligger långt från byggprojekten vilket genererar långa och tunga transporter (Ecoloop, 2022).

Figur 1. Geografisk fördelning av ballastbehovet (tv) uppkomst av projektgenererade massor och mottagningsytor såsom återvinningsanläggningar, tåker och deponier (th). Källa: Ecoloop, 2022.

Foto: Mostphotos

Redan år 2000 tog Länsstyrelsen i Stockholm fram en rapport där behovet av materialterminaler för berg och grusmaterial lyftes fram (Länsstyrelsen, 2000). Utvecklingen sedan år 2000 har sedan framför allt varit inriktad på minskning av naturgrus användningen, vilket har gett bra resultat. Uttaget av naturgrus har under dessa 20 år minskat i länet från 2,8 miljoner ton till 1,1 miljoner ton (Sveriges miljömål, 2022). I övrigt har situationen med masshanteringen förvärrats, både gällande användningen av projektgenererade massor och masstransporter (Lundberg, 2017). Branschaktörer vittnar om att det blir allt svårare att använda de projektgenererade massorna samtidigt som den linjära hanteringen ger fördyringar i byggandet och genererar många tunga transporter i samhället.

Det finns därför ett stort behov av en mer långsiktig och geografiskt övergripande samordning och planering vad gäller länets masshantering för att möjliggöra en minskning av transporterna och en större användning av de projektgenererade massorna.

Syfte och mål

Det övergripande syftet med en masshanteringsstrategi för Stockholms län är att skapa förutsättningar en mer resurseffektiv hantering av massor i länet och en regional samsyn om problematiken och målbilden. Förhoppningen är att strategin ska bidra till att säkerställa tillgången på byggnadsmaterial, öka konkurrensen minska miljö- och klimatpåverkan från masshanteringen, minska byggnadskostnader samt minska trängsel och därmed öka säkerheten på vägarna.

Den regionala masshanteringsstrategin utgör en grund för samverkan genom att presentera en gemensam inriktning med effektmål, och delmål för en mer cirkulär och resurseffektiv masshantering i Stockholms län och fungerar därmed som en gemensam plattform för länets aktörer. Strategin är en utgångspunkt i såväl fysisk planering och projektering, som upphandling och tillsyn.

Avsikten är att så många aktörer som möjligt ska ställa sig bakom strategins mål. En förväntning är att länets aktörer utifrån strategin tar fram egna handlingsplaner för en mer cirkulär hantering.

Strategin ska bidra till följande effektmål:

- 1. Bred regional samverkan kring masshanteringen som säkrar konkurrensneutralitet och lika villkor**

Vad innebär målet: Materialförsörjning och mottagningsanläggningar planeras och lokaliseras utifrån ett regionalt perspektiv och med mellankommunal samverkan. Regional samsyn ger förutsättningar för likvärdig och förutsägbar tillsyn inom regionen. Strategin ska verka för likvärdig och förutsägbar konkurrens på marknaden.

- 2. Hantering och transport av massor sker med så liten klimat- och miljöpåverkan som möjligt**

Vad innebär målet: Samordning av transporter och returtransporter innebär att masstransporternas totala fyllnadsgrad ökar vilket minskat antal transporter och därmed klimatpåverkan från fordon. Dessutom ökar trafiksäkerheten, och det blir mindre trängsel och slitage på vägar. Hantering och användning av massor görs med hänsyn till störning av omgivningen i form av till exempel buller, utlakning av miljöstörande ämnen, trafiksäkerhetsrisker mm.

- 3. En resurseffektiv, cirkulär och samhällsekonomisk optimerad hantering av berg- och jordmassor**

Vad innebär målet: Projektgenererade berg- och jordmassor av ballastkvalitet används så högkvalitativt och lokalt som möjligt. Detta kräver samordning inom och mellan pågående och kommande exploateringsprojekt. Uppkomsten av finkorniga projektgenererade massor, såsom lera och silt minimeras.

Delmål

Delmålen är steg på väg mot de regiongemensamma effektmålen, varav två inkluderar mätbara indikatorer.

Delmål 1 (2023): Det finns ett etablerat regionalt masshanteringsråd. Rådet fungerar som Stockholms läns gemensamma samverkansform för masshanteringsfrågor. Rådet utformar och planerar åtgärder och följer upp masshanteringsstrategins mål och delmål.

Indikator: Ingen föreslagen.

Delmål 2 (2023): Masshanteringsstrategin har förankrats politiskt i länets kommuner.

Indikator: Antal kommuner där strategin beslutats politiskt

Delmål 3 (2026): Det finns framtagna kvantifierbara och mätbara mått på cirkularitet och klimatpåverkan. Vid tillämpning av dessa går det att utläsa hur regionen ligger till i utvecklingen mot effektmål 1 och 2 (till exempel andel tomkörningar, minskad CO2-utsläpp kopplat till masshantering eller procent täktmaterial som använts av totala behovet)

Indikator: Antal och tillämpning av framtagna mått och deras uppmätta/beräknade värden

Vad krävs för att nå uppställda mål

Om större volym av länets projektgenererade massor hanteras lokalt och används i byggprojekten skulle både kostnader och klimatutsläpp kunna reduceras. Intresset för en mer cirkulär hantering är stort hos branschaktörerna. För att projektgenererade massor i praktiken ska kunna användas i högre utsträckning krävs dock:

- Tillståndsgivna ytor för tillfällig lagring, hantering och sortering
- Samordning och samverkan mellan flera bygg- och anläggningsprojekt
- Förutsättningar för en fungerande marknad
- Hänsyn till klimat- och miljöpåverkan

Tillståndsgivna ytor för tillfällig lagring, hantering och sortering

Vid planering av bygg- och anläggningsarbeten brukar projekten, både utifrån miljöskäl och för att det är kostnadseffektivt, eftersträva massbalans inom det egna projektet. Det vill säga att projektgenererade massor används inom projektet och att mängden som behöver köras bort respektive in därigenom minimeras. I dess mest optimala form körs inga massor vare sig in eller ut. I praktiken är detta svårt, särskilt i stadsmiljö med små tomter och underjordiska garage och liknande, där mängden projektgenererade massor vida överstiger ballastbehovet i det enskilda projektet. Det kan även saknas fysiska eller tidplanemässiga möjligheter att använda det egna genererade materialet. Den skeva massbalansen i tid, framför allt i storstadsregionerna, bidrar till många transporter.

Ytor för tillfällig lagring och sortering behövs för att öka möjligheten för branschaktörerna att använda de projektgenererade massorna. För att kunna använda odefinierade och blandande massor cirkulärt, det vill säga som ersättning för ett täktmaterial, krävs att de sorteras och kvalitetssäkras som ballastmaterial. I Stockholms län fanns år 2021 cirka 65 anläggningar som tog emot projektgenererade massor från bygg- och anläggningsprojekt. Anläggningarna är återvinningsanläggningar, täkter eller deponier. Den totala mottagningskapaciteten var knappt 14 miljoner ton massor per år, att jämföra med de cirka 24 miljoner ton projektgenererade massor som beräknas uppstå (Ecoloop, 2022).

För att möjliggöra en cirkulär hantering krävs tillgång till hanteringsytor på strategiska platser, i nära anslutning till stora utvecklingsområden (Lundberg, 2017, RUFS 2050; sid 76). Eftersom ytorna av logistikskäl bör ligga nära de utvecklingsområden, där massor uppstår och ballast behövs, kan de med fördel vara temporära. Branschaktören ställer krav på de inkommande överskottsmassornas kvalitet och sorterar ut ballast som kvalitetssäkras.

Den fysiska planeringen har sedan länge pekats ut som ett viktigt planeringsredskap för masshantering eftersom de utgör underlag till beslut i frågor om markanvändning (Länsstyrelsen, 2000). Genom att identifiera ytor för masshantering (så kallade materialterminaler) redan i tidiga planeringsskedan skulle tydligheten öka om vad marken är avsedd för och regionens behov kunna planeras på längre sikt. Detta är något som också betonas i RUFS 2050:

”Säkra befintliga centralt belägna materialterminaler i anslutning till de stora utvecklingsområdena, samt planera för och reservera mark för nya terminaler. Mark för detta behöver säkras genom en regional samordning i de kommunala översiktsplanerna och i efterföljande detaljplanering” (RUFS 2050; sid 76).

Det är dock endast några enstaka kommuner som har identifierat platser för masshantering i den fysiska planeringen. En förklaring kan vara brist på kompetens i frågan. Ett viktigt arbete för att komma i gång med cirkulär masshantering är att respektive kommun arbetar fram egna riktlinjer eller strategier som beskriver kommunens tillvägagångssätt. Riktlinjen eller strategin bör tas fram för att styra relevanta förvaltningar i kommunerna såsom planering, exploatering och miljö. Masskoordineringsfunktioner behöver även inrättas för att internt mellan olika förvaltningar och enheter kunna koordinera det operativa arbetet i den dagliga verksamheten.

Samordning och samverkan mellan flera bygg- och anläggningsprojekt

Användningen av projektgenererade massor i olika bygg- och anläggningsprojekt behöver koordineras med utgångspunkt från en upprättad massbalans där flera närliggande projekt ingår. Fokus bör riktas på att projektgenererade massor av ballastkvalitet används i större utsträckning och transporter minimeras. Digitala verktyg är ett bra stöd och hjälpmedel för detta arbete, men samordningen och samverkan måste även inkluderas i styrande rutiner och processer.

Regionala aktörer och kommunerna har en viktig funktion för att möjliggöra samordningen i den fysiska planeringen. Det saknas dock i stor utsträckning resurser och kompetens runt frågan kring cirkulär masshantering. Detta trots att masshanteringen är en viktig förutsättning för att regionens bostads- och infrastruktur försörjning ska kunna tillgodoses på ett kostnadseffektivt sätt med minimal påverkan på klimat och miljö.

SKISSBILD

Även de enskilda bygg- och anläggningsprojekten har en viktig roll och funktion för att få till en mer cirkulär masshantering. För att uppnå en mer cirkulär masshantering behöver projekten skapa förutsättningar för att använda projektgenererade massor, samt aktivt efterfråga projektgenererade massor av ballastkvalitet som uppstår i egna eller andra, närbelägna projekt. Det behövs alltså ett utbyte av material mellan projekten, ibland även över kommungränser. Eftersom utbytet mellan projekt innebär tidsmässiga utmaningar är materialterminalerna avgörande för att ha möjlighet att lagra massor.

Förutsättningar för en fungerande marknad

För att uppnå en fungerande marknad för projektgenererade massor måste branschaktörer kunna planera sin verksamhet på lång sikt, med säkerställd marknad för återvunna produkter. Investeringar i materialterminaler och annan infrastruktur måste kunna bära sig på sikt. För att komma dit behöver ballastbehovet i bygg- och anläggningsprojekt specificeras så att det kan tillgodoses med ballast både från täkt och med projektgenererade massor.

Många kravställningar för ballastbehov, till exempel i mängdförteckning enligt AMA (Allmän material- och arbetsbeskrivning av AB Svensk Byggtjänst), låser behoven till att enbart kunna tillgodoses genom täktmaterial. Det handlar med andra ord ofta mer om att ställa rätt byggkrav än att styra marknaden. Detta kan kombineras med beställarstyrd koordinering och planering, exempelvis genom avtal och samverkan med specifika närliggande projekt eller yta med lagrings och återvinningsmöjlighet. Standard för beskrivning av ballast behöver dessutom utvecklas med hänsyn till miljöegenskaper och tekniska egenskaper,

så att gemensamma begrepp utvecklas för såväl täktmaterial som projektgenererade material.

För att uppnå en mer cirkulär hantering i samhället bör projekten, speciellt de stora, redan i tidiga skeden ta fram och dela information om överskottsmassornas volym och kvalitet, behov för lagrings- och hanteringskapacitet samt planerade transportlösningar och transportbehov för in- och uttransport av massor, vilka mängder av ballast som behövs och hur mycket av detta som måste tillgodoses av högkvalitativt ballastmaterial från bergtäkt, samt hur mycket som kan täckas genom egna eller andra projekts genererade massor av ballastkvalitet. Detta behöver sedan delas på ett transparent och strukturerat sätt.

Hänsyn till klimat- och miljöpåverkan

Effektiv resursanvändning måste vägas mot andra miljöaspekter såsom klimat, giftfri miljö, biologisk mångfald och landskapsbild.

Klimatpåverkande utsläpp från masshanteringen är ett problem som tidigare inte uppmärksammats i så hög utsträckning. Nuvarande praxis, speciellt i mindre bygg- eller anläggningsprojekt, bygger på att jord och berg som schaktas eller sprängs i byggprojekt lastas på lastbil för transport till en tillfällig eller slutlig mottagare. När schaktningen är klar, transporteras nytt ballastmaterial in till byggarbetsplatsen för att täcka kvarvarande ballastbehov. Transporterna sker i princip alltid med lastbil. Det finns endast enstaka exempel på ballast- och entreprenadtransporter med båt. Ofta lämnas och hämtas massorna inte på samma ställe som de uppstår och de behövs vid olika tidsskeden, vilket gör det svårt för lastbilen att ta returtransporter och därför uppstår det många tomtransporter (Trafikanalys, 2014). Totalt emitterar masstransporterna i Stockholms län cirka 28 procent av koldioxidutsläppen från tunga transporter i Stockholm län (jämförd statistik på RUS, 2021). För att minska klimatutsläppen från masshanteringen behöver transporterna effektiviseras och detta måste göras i ett tidigare planeringsskede.

Klimatutsläppen och energiåtgången för transporterna avgörs i stort av hur långt de projektgenererade massorna körs från byggarbetsplatserna, hur långa täkttransporterna är samt hur stor andel av transporterna som körs tomma. Dessutom beror utsläppen naturligtvis på typ av fordon och vilket bränsle som används. Transportavstånden är relativt lika för de material som är attraktiva för marknaden att använda. Lera och silt samt fyllmaterial, det vill säga material som är svåra att använda, transporteras däremot ofta längre. Eftersom lera och silt står för en stor del av schaktmaterialet och samtidigt transporteras långt står dessa material för merparten av energiåtgången och utsläppsbelastningen. För att minska klimatutsläppen är det därför avgörande att använda byggmetoder för att undvika schaktning av finkorniga material eller att hitta avsättning för de finkorniga materialen i närområdet. Möjligheter för att kunna minska schaktmängderna kan vara att till exempel förbelasta lera. Sådana åtgärder kräver god planering och

framförhållning. Möjliga avsättningslösningar kan vara till exempel som tätskikt i dagvattenfördröjningsåtgärder eller förbättring av jordbruksmark.

Länets aktörer behöver utforma upphandlingskrav på ett sådant sätt att mindre klimatpåverkande lösningar gynnas. I omställningen till ett förnybart energisystem blir det allt starkare konkurrens om förnybar energi, både i form av el och bränsle. Genom att få ner transportavstånden och därmed minska transportenergin kan masshanteringsaktörer bidra till såväl energi-effektivisering som energiomställning. Åtgärder för detta kan exempelvis vara att öka framkomlighet för byggtransporter på väg, genom att använda vattenvägarna och att möjliggöra fordon med högre lastkapacitet samt förbättra logistiken. Frågor såsom bärighetsklassning av vägar, dispenser för tunga fordon, ytor för omlastning, rangering och angöring av fordon och fartyg behöver utredas vidare för att underlätta för dessa lösningar.

Utöver utsläpp från masstransporter sker klimatutsläpp vid produktion av ballastmaterial på täkter. Klimatutsläppen från brytning av berg är omkring 2 kg CO₂-ekvivalenter per ton ballastmaterial (NCC Industry AB, 2017; Feiring Bruk AS, 2018). I Stockholms län bröts cirka 6 miljoner ton berg år 2019 (SGU, 2020) vilket alltså motsvarar 12 000 ton CO₂. Om projektgenererade massor kan användas i högre utsträckning och ersätta täktmaterial är det möjligt att göra klimatbesparingar genom minskad brytning i bergtäkterna.

Förutom klimatpåverkan påverkar hanteringen och transporter av ballast och schaktmassor även flera andra miljöaspekter såsom naturmiljö, buller, spridning av föroreningar och luftkvalitet, liksom påverkan på kulturmiljö, gestaltning och landskapsbild. Karaktären och graden av denna påverkan är till stor del platsspecifik och hanteras mest lämpligt inom ramen för miljöprovning och miljötillsyn enligt miljöbalken.

SKISSBILD

En viktig faktor för att kunna tillvarata resursen med minskad påverkan på miljön i omgivningen är att ha kunskap om platsen som ska schaktas för att veta mer om eventuella naturliga eller antropogena föroreningar på platsen. På senare tid har problem med till exempel svavelhaltiga mineral i berggrunden uppmärksammats lokalt i vissa områden i Stockholmsregionen, också benämnt som sulfidberg. Även arsenik är ett problem i vissa områden. Bygg och anläggningsprojekt kan minska miljöpåverkan genom att redan i den tidiga planeringen inkludera kunskap om jord- och bergmaterialets sammansättning. Genom att tidigt planera för vilka arbetsmetoder som ska användas kan negativ miljöpåverkan från både naturliga och antropogena föroreningar undvikas.

Lagstiftningen och vägledningarna runt användning, provtagning och klassning av schaktmassor är till stor del svårtolkad och inte anpassad till återvinning av schaktmassor. Detta har under den senaste tiden föranlett ett flertal regeringsuppdrag för att tydliggöra och ändra lagstiftningen. Som ett resultat av ett regeringsuppdrag har Naturvårdsverket utvecklat sin vägledning för hantering av massor¹. Många projektörer såväl som entreprenörer upplever att tolkningarna av lagstiftningen görs olika av de olika kommunala tillsynsmyndigheterna i länet. I arbetet med att ta fram denna regionala strategi har många påtalat behovet av tillsynsvägledning. Målet är att tillsynsmyndigheterna i länet ska hantera masshanteringsärenden så enhetligt och likvärdigt som möjligt.

Utöver föroreningar behöver miljöaspekter såsom buller och damning hanteras i bygg och anläggningsprojekt. Det finns nyutvecklad kunskap och information om hur buller och damningsproblem i samband med tätortsnära masshantering kan minimeras (Tyréns, 2021). Andra luftföroreningar uppkommer främst genom trafik till och från byggarbetsplatserna samt genom sprängningsarbeten.

För att skydda den biologiska mångfalden behöver hantering av jordschaktmassor göras i enlighet med lagstiftningen om invasiva arter.

Anläggningar för masshantering kan påverka landskapsbild och kulturmiljö, vilket kräver lokala anpassningar i gestaltning.

---

¹ Vägledning - Masshantering och användning av massor i anläggningsarbeten <https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/avfall/atervinning-av-avfall-i-anlaggningsarbeten>

Genomförande och uppföljning

För att nå de uppsatta effektmålen behöver länets aktörer, de offentliga såväl som branschaktörerna, genomföra kraftfulla åtgärder. För att säkerställa samarbetet, kontinuerligt följa lägesbilden och planera och prioritera åtgärderna ska ett ”masshanteringsråd” upprättas (delmål 1).

För att säkerställa genomförande och uppföljning inrättas en styrgrupp och en arbetsgrupp under Miljö- och Samhällsbyggnadsrådet (MSR). Det ska fungera som Stockholms läns gemensamma samverkansforum för masshanteringsfrågor och utformar och planerar samverkansaktiviteter med näringsliv och bransch, planerar och prioriterar åtgärder samt följer upp masshanteringsstrategins mål och delmål.

Det primära syftet är att samordna masshanteringsfrågan framåt i linje med strategin. Det sen är upp till varje enskild aktör att efter egna bedömningar/prioriteringar tillämpa kunskapen och genomföra de åtgärdsförslag som rådet presenterar.

Syftet är vidare att förankra och skapa samsyn kring gemensamma frågeställningar på hög strategisk nivå.

Arbetet förväntas leda till att aktörerna får en samordnad lägesbild.

Målet är att styrgruppen och arbetsgruppen:

- Planerar och genomför aktiviteter som behövs för att uppnå strategins effektmål. Delmålen och föreslagna åtgärder i strategin är viktiga utgångspunkter för dessa aktiviteter.
- Regelbundet utbyta erfarenhet med bransch och statliga myndigheter.
- Följer upp och regelbundet uppdaterar masshanteringsstrategin

I styrgrupp och arbetsgrupp deltar representanter från Länsstyrelsen i Stockholms län, Region Stockholm, Storsthlm, Trafikverket och Stockholm stad, samt ytterligare 3–4 kommuner. Länsstyrelsen är sammankallande.

Masshanteringsstrategins innehåll behöver svara upp mot aktuellt kunskapsläge, och den måste vara aktuell för att kunna fungera som vägledning för länets olika aktörer. Masshanteringsstrategins mål och delmål följs därför upp varje år. Strategin i sin helhet följs upp var fjärde år. Om strategin bedöms inaktuell i vissa avseenden kan den ändras i dessa delar. Vid behov kan strategin revideras i sin helhet. Resultatet av uppföljningen och eventuella ändringar ska redovisas för och godkännas av styrgruppen.

Källförteckning

- Feiring Bruk AS, 2018. Environmental Product Declaration. Pukk, producerat ved Bjønndalen Bruk AS, Nittedal. Hämtad den 23 maj från https://www.epd-norge.no/getfile.php/139206-1531490745/EPDer/Byggevare/Naturstein/NEPD-1602-632_Pukk--Produsert-ved-Bj--nn-dalen-Bruk-AS--Nittedal.pdf
- Handboken Bygg (1985), Huvuddel 1 A Allmänna grunder. (Handbok för hus-, väg- och vattenbyggnad). LiberFörlag, Stockholm. ISBN 91—38-06081-7
- Lundberg K., Macsik J., Johansson M., Frosth S., 2022. Kartläggning av massor och masstransporter i Stockholms län. (länk bifogas)
- Lundberg K (2017) Energieffektivt logistiksystem för transport av jord- och bergmassor på Södertörn, Hämtad 23 maj från: <http://www.optimass.se/kunskapsbanken/slutrapport-energieffektivt-logistiksystem-for-transport-av-jord-och-bergmassor-pa-sodertorn-optimass-rapport-2017/>
- Lundberg, K., Frosth, S., Meurman, S., Johansson, M., Robinson, T. (2017). Energieffektiv och cirkulär masshantering i Trafikverket genom extern samverkan – Fallstudie Södertörn. Hämtad 23 maj från <https://www.optimass.se/publikationer/energieffektiv-och-cirkular-masshantering-i-trafikverket-genom-extern-samverkan-fallstudie-sodertorn/>
- NCC industry AB, 2017. Aggregates from stationary crushing. Environmental Product Declaration for aggregates from the stationary crushing plant Ramnaslätt. (Hämtad den 18 december från https://gryphon4.environdec.com/system/data/files/6/11981/epd843_NCC_Aggregatesprocent20stationaryprocent20crushingprocent20plant_2017.pdf
- RUS (regional utvecklings & samverkan i miljömålsystemet, 2021. Nationella emissionsdatabasen. <https://www.rus.se/statistik-och-indikatorer/nationella-emissionsdatabasen/>
- SGU, Statens Geologiska Undersökning, (2020). Grus, sand och krossberg 2019. Periodiska publikationer 2020:2.
- SGU, Statens Geologiska Undersökning, (2018). Hållbar ballastförsörjning – förutsättningar i Stockholms och Uppsala län. SGU-rapport 2018:09

- SGU, Statens Geologiska Undersökning (2015). Resurseffektivisering och minskade transporter – förslag till hur insamling av produktionsuppgifter från entreprenadberg kan utformas. SGU-rapport 2015:39
- SLL, 2018. Regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen: RUFS 2050: Europas mest attraktiva storstadsregion.
- SLL, 2017. Tekniska försörjningssystem för masshantering och täkter. Tillväxt- och regionplaneförvaltningen, TRF. 2017:7. http://www.rufs.se/globalassets/h.-publikationer/2017/kunskapsmaterial_teknis-ka_system_masshantering_takter.pdf
- Trafikanalys, 2014. Lastbilstrafik 2014 Swedish national and international. road goods transport 2014. Statistik.2015:21
- Tyresö kommun, 2019. Hållbar hantering av massor. KSM2019-620-260. <https://www.tyreso.se/download/18.6a5f248b16d5d95f-901260bc/1569398539293/Masshanteringsstrategiprocent20procentC3procentB6rprocent20procentC3procent96straprocent20Tyre-sprocentC3procentB6.pdf>

Bilaga 1: Förslag på åtgärder

Det övergripande syftet med den regionala masshanteringsstrategin är en hållbar masshantering i Stockholms län ur ett flergenerationsperspektiv där massorna hanteras resurseffektivt, cirkulärt och optimerat ur ett samhälls-ekonomiskt perspektiv. En långsiktig målsättning är även att hantering och transporter av massor ska ske utan negativ klimatpåverkan. Det är dock viktigt att inte arbeta ensidigt med klimatfrågan då olämplig hantering av schaktmassor även kan ge annan negativ miljöpåverkan.

Masshanteringsfrågan med ballastförsörjning och hanteringen och användningen av projektgenererande massor bör, på samma sätt som dricksvattenfrågan, kollektivtrafiken eller infrastrukturen vara en självklar del av de gemensamma försörjningssystemen i regionen.

Den regionala masshanteringsstrategin är tänkt att fungera som en övergripande och långsiktig strategi som anger inriktningen för det fortsatta arbetet med länets masshantering. Det är upp till varje ansvarig aktör att bestämma vilka projekt som ska genomföras, hur genomförandet och finansieringen ska ske, samt vilka funktioner inom respektive aktörs organisation som ska delta. Beslut om finansiering fattas av respektive aktör eller av aktörer i samverkan. Ansvariga och samordnande aktörer medverkar i uppföljningen av åtgärderna. Åtgärderna presenteras utan rangordning eller prioritering.

Åtgärd 1 – Uppdatering och utveckling av tematiskt kartmaterial som underlag till den regionala utvecklingsplanen, RUFS

Åtgärden syftar till att utveckla och förbättra det befintliga tematiska kartmaterialet i RUFS. Det behöver finnas prognoser rörande behov och kvalitet av jord och ballastmaterial samt projektgenererade massor av ballastkvalitet i ton och m³. De tematiska kartorna behöver även visa på strategiska lägen för materialterminaler.

Trots att det finns tematiska kartor i RUFS 2050 har dessa inte använts av kommunerna i någon större utsträckning. Åtgärden bör därför inkludera en översyn av vilken information kommunerna behöver och frågar efter.

Åtgärd 2 – Etablera mellankommunal samverkan i planeringen kring masshanteringen (där mottagningsytor är en central del av arbetet)

Mellankommunal samverkan behövs för att få till stånd strategiska lägen för materialterminaler i regionen. Masshanteringen är en viktig förutsättning för att regionens bostads- och infrastrukturförsörjning ska kunna genomföras på ett kostnadseffektivt sätt. Samverkan kan med fördel integreras som en del i det befintliga strategiska nätverk och plattformar.

Åtgärd 3 – Ytor och områden för masshantering planeras och beaktas i översiktsplaner och detaljplaner

Ytor och områden för masshantering behöver planeras och beaktas i den kommunala planeringen. Åtgärd 3 behöver därför kombineras med Åtgärd 4 och 5. Ytor för masshantering bör i största möjliga utsträckning vara tillfälliga och strategiskt lokaliserade i områden med mycket exploatering och följa stadens utbyggnad.

Åtgärd 4 – Masshantering ska hanteras i kommunala processer

Planering för masshantering i tidigt skede kan både bidra till att säkra ytor för masshantering, förebygga problem, minska masstransporter samt minska kostnader.

Åtgärden syftar till att samtliga kommuner säkrar en mer cirkulär masshantering genom framtagande av kommunal riktlinje eller strategi som beskriver kommunens tillvägagångssätt och ligger till grund för kommunens arbete. Riktlinjen eller strategin bör tas fram i samverkan mellan planering, exploatering och miljöfunktioner. Exempel på befintlig masshanteringsstrategi är Tyresö (Tyresö kommun, 2019).

Ytor för masshantering tillgodoses i löpande planering och samordning inom och mellan pågående och kommande exploateringsprojekt. Mellankommunal samverkan är också viktig när närliggande utbyggnadsområden finns på olika sidor av kommungränsen.

Åtgärd 5 – Masskoordineringsfunktioner

Åtgärden syftar till att säkra resurser och funktioner för masshantering i kommunerna men även inom Trafikverket och Region Stockholm. För att få till en ökad användning av projektgenererade massor och en mer samordnad och koordinerad masstransporter i regionen krävs att det finns resurser och funktioner som arbetar med frågan. Att kontinuerligt arbeta med frågan och ha en strategisk översyn av kommunen eller organisationens samtliga projekt och masstransporter sparar både miljö, klimat och pengar. Helsingfors har sedan flera år tillbaka inrättat en tjänst för masskoordinering i kommunen, och på så sätt sparat cirka 37 miljoner euro, och förhindrat 13 400 ton koldioxidutsläpp under en femårsperiod.

Åtgärd 6 – Vägledning och upphandlingskrav för cirkulär masshantering och effektivare transportlösningar i projektplanering- och projektering

Åtgärden syftar till att enskilda bygg- och anläggningsprojekt ska kunna uppnå en mer cirkulär hantering. Det bör tas fram gemensamma vägledningar för projektplanering och projektering som ett stöd för arbetet.

För att uppnå cirkularitet behöver de enskilda projekten använda återvunna massor från andra projekt i högre utsträckning vilket måste återspeglas i exempelvis upphandlingskrav. De enskilda projekteten behöver även styra transportlösningar och transportlängder med syfte att minska de klimatpåverkande utsläppen.

Åtgärd 7 – Kartlägg masshanterings kostnadsandel i exploatering av kommunens mark

Åtgärden att kartlägga masshanterings kostnadsandel i exploatering av kommunens mark innebär att kommunen skaffar sig kunskap och underlag för vad masshanteringen kostar som andel av den kommunala byggkostnaden. Masshanterings andel av byggkostnaden är idag dold och en höjning av byggkostnaderna på grund av längre masstransporter eller dyrare mottagningskostnader är svår att identifiera för kommunen. Att inte kunna följa kostnaderna ger mindre incitament till att genomföra åtgärder.

Åtgärd 8 – Använda ett gemensamt (om möjligt befintligt) digitalt verktyg

Statistiken över hur mycket projektgenererade massor som schaktas och sprängs i regionen är obefintlig på kommunal och regional nivå. Sådan information finns endast kopplat till enskilda entreprenader och aggregering av information saknas. Det saknas även statistik och underlag över var och hur långt massorna transporteras. Kartläggningar och underlag måste därför idag baseras på prognoser. För att kunna följa utvecklingen i länet och se om utvecklingen går åt rätt håll är spårbarheten i massflödet centralt. Det behövs även för att kunna se och räkna på massbalanser i länet. Dessutom kan ökad spårbarhet av massflöden leda till bättre översyn på var massorna tar vägen, och därmed även leda till minskad avfallsbrottslighet.

Det behövs därför ett digitalt verktyg för att öka spårbarhet, se massbalanser och kunna räkna på och planera för mer cirkulär och resurseffektiv hantering av massorna i länet. Förslagsvis görs en förstudie för att sen implementera en digital lösning.

Åtgärd 9 – Affärsmodell för materialterminaler

Det finns fortfarande många obesvarade frågor runt affärsmodeller, ägande och driftsformer för materialterminaler som behöver besvaras. Beställarkrav och upphandling bör ske på ett sätt så lösningar som ligger i linje med strategins effektmål premieras. Detta kommer leda till anpassning av affärsmodeller. Beroende på vem som är initiativtagare och ägare av ett samordnat masshanteringssystem så kommer affärsmodellen att se olika ut. Olika aktörer har olika mål samt olika kompetenser och resurser att bygga upp logistiksystemet.

Åtgärd 10 – Genomför vägledning inom tillsynsområdet till kommunerna med syfte att tillsynen ska vara likvärdig

Ett viktigt budskap från branschaktörer i den dialog som genomförts inom ramen för framtagandet av denna strategi är att tillsynen inte är likvärdig och förutsägbar i länet. För att bidra till en mer hållbar masshantering behövs en likvärdig och enhetlig tillsyn i länet, och i förlängningen i hela landet. För att stödja utvecklingen mot cirkulär masshantering i kommunerna och åstadkomma en så likvärdig tillsyn som möjligt kommer masshanteringsrådet verka för en utvecklad tillsynsvägledning kring masshanteringsfrågor. Detta är särskilt viktigt då masshantering är en mellankommunal fråga.

Åtgärd 11 – Regional översyn av framkomlighet för byggtransporter

Regional översyn av framkomlighet för byggtransporter på väg och vatten bör tas fram. Detta inkluderar var vattenvägarna ska användas som komplement till väginfrastrukturen och planering för tillhörande kajstrukturer. En regional översyn inkluderar även att möjliggöra för fordon med högre lastkapacitet. Detta kräver i sin tur utredningar av bärighetsklasser och ytor för rangering av fordon.

Åtgärd 12 – Standardisering av massor

Ett arbete kring klassificering och standardisering av projektgenererade massor av ballastkvalitet behöver utvecklas; ett tydliggörande av vilka typer av projektgenererade massor som kan användas till vilka funktioner och applikationer. Klassificering och standardisering tas med fördel fram av branschaktörerna i samverkan med berörda myndigheter.

Åtgärd 13 – Förebygga uppkomst av schaktmassor

Det finns stor potential att minimera uppkomsten av finkorniga schaktmassor, såsom lera och silt. Tidig planering och projektering bör utvecklas så att avfallsmängden av massor minimeras, till exempel genom att anpassa byggnation efter markförhållanden eller naturmiljön. Trafikverket, och andra byggherrar bör utveckla rutiner och vägledningar för hur detta kan uppnås genom strategiska beslut i den fysiska planering och lokalisering av bebyggelse och infrastruktur.

Bilaga 2: Goda exempel på cirkulär masshantering

Det som finns ett antal goda exempel på byggprojekt och exploateringsområden i länet där de har sparat pengar och reducerat miljöbelastning genom en mer cirkulär hantering:

Som en åtgärd för att minska koldioxidbelastningen från masshanteringen har stadsutvecklingsprojektet i Norra Djurgårdsstaden, Stockholms stad valt att sortera och återvinna schaktmassor från byggprojekt där förorenad jord förekommer. För att möjliggöra den lokala hanteringen har ett masslogistikcenter (återvinningsyta) etablerats i Värtahamnen där mellan 1 000 och 1 500 ton massor tas om hand varje dag. Detta har resulterat i en halvering av antalet transporter av projektgenererade massor. Redan 2020 hade totalt 87 000 tur- och returtransporter för tunga fordon sparats genom denna åtgärd.

I början av hösten 2021 påbörjades ett unikt samarbete mellan exploateringskontoret i Stockholm och Region Stockholms förvaltning för utbyggd tunnelbana (FUT). Avtalet tecknades i september 2021 och innebär att det ovan nämnda masslogistikcentret i Värtahamnen tar emot och förädlar berget som sprängs ut ur tunnarna för nya tunnelbanan från Kungsträdgården. Materialet transporteras på präm till masslogistikcentret, vilket beräknas spara över 50 000 tunga lastbilstransporter genom centrala Stockholm. Utöver detta spar man en lika stor mängd tunga lastbilstransporter då man inte behöver köpa in nytt ballastmaterial. Totalt beräknas detta spara upp till 100 000 transporter inom staden.

I centrala Nacka kommun har ett byggprojekt för 600 bostäder och 8 000 kvadratmeter verksamhet genomförts där 10 procent av bortsprängda bergmassor krossats upp på plats och använts som ballastmaterial i projektet istället för att köras iväg. Kommunens stora besparing var minskad trafikbelastning i Södra länken samt minskade transport- och materialkostnader till ett belopp om 8,8 miljoner kronor, vilket motsvarar nästan 15 procent av kostnaderna för loss hållning av berg som låg på 60 miljoner kronor. Den lokala krossningen utfördes som del av den upphandlade entreprenaden. För att möjliggöra återvinningen krävdes att massorna lagrades vid byggarbetsplatsen. I detta fall behövdes även en mobil bergkross samt ett tält för att minska buller och damning.

Tyresö kommun har i översiktsplan Tyresö 2035 slagit fast att kommunen ska sträva efter att hantera schaktmassor lokalt med hjälp av upplagsplatser. I ett första skede ska detta genomföras vid omvandlingen av Östra Tyresö, vid utbyggnad av vatten och avlopp samt anläggning av gator, gång- och cykelbanor. Ambitionen är dock att på längre sikt möjliggöra för hantering av massor lokalt även i andra typer av byggverksamhet. För att kunna

realisera den lokala masshanteringen har en masshanteringsyta upprättats som hanterar och krossar bergmaterial. Det material som genereras används sen som konstruktionsmaterial. Masshanteringsytan drivs som en C-anläggning. Genom ytan har kommunen kunnat minska sin byggkostnad med 16,7 miljoner under en femårsperiod (Lundberg och Mustonen, 2019). Kostnaderna har kunnat reduceras eftersom kommunen inte behöver betala för att köra iväg massor som sedan ska köpas in igen i ett senare skede.

I Helsingfors i Finland har kommunen ett tiotal strategiskt placerade masshanteringsytor som i huvudsak ligger i anslutning till större exploateringsprojekt. Ytorna har säkrats i tidiga planeringsfaser och möjliggörs av att staden äger relativt mycket mark. Helsingfors stad har även ett eget byggbolag, som bygger cirka hälften av stadens infrastrukturprojekt och även ansvarar för driften på stadens masshanteringsytor. Genom ett förhållningssätt där massorna inte övergår till byggtreprenörerna per automatik och där hela stadsmiljösektorn (motsvarar de tekniska förvaltningarna i svenska kommuner) är inblandade för att uppnå en högre cirkularitet har staden sparat mycket pengar. Under en femårsperiod beräknas besparingarna uppgå till 32 miljoner euro, och 11 000 ton koldioxid (Lundberg och Mustonen, 2019). Detta har åstadkommit genom en användning av de projektgenererade massor tiofaldigats från 110 000 ton till 1,1 miljoner ton per år.

Det finns även ett flertal privata initiativ med lokal och cirkulär hantering av massor såsom till exempel Årstakrossen i södra Stockholm stad och våtsiktning av icke farligt avfall i Malmö. För att de privata initiativen ska få riktig lyftkraft behöver stora offentliga beställare såsom kommuner och Trafikverket stödja dessa initiativ i större utsträckning genom att till exempel möjliggöra etableringar och efterfråga återvunnet material.

Det finns fortfarande många obesvarade frågor runt affärsmodeller, ägande och driftsformer för materialterminaler som behöver besvaras. Forskning och utvecklingsprojekt inom området pågår.

Bilaga 3: Ordlista

Ballast – generell term för stenmaterial. Ballast används som konstruktionsmaterial och är formbeständig och fri från föroreningar (Handboken bygg, 1985). Ballast används som fyllnadsmaterial i hus och vägkonstruktioners grundläggning och utgör huvudkomponenten i asfalt och betong.

Entreprenadberg – bergmassor som genereras i infrastrukturprojekt eller andra pågående entreprenadarbeten.

Massbalans – det sammanlagda flödet av massor i en region, kommun, exploateringsområde eller byggprojekt. Flödet utgår ifrån områdets behov av ballast och som balanseras av dess tillgångar i form av täktmaterial och projektgenererade massor av ballastkvalitet. Ordet massbalans har tidigare främst används på projektnivå.

Materialterminal – en plats där olika typer av massor kan lagras tillfälligt, sorteras och renas för att senare kunna användas som ballastmaterial. Den kan vara kombinerad med täktverksamhet eftersom många tillstånd medger lager av utbrutet eller krossat material. Dessa platser kallas ibland även omlastningsstationer eller rena mottagningsytor för massor. Dessa bör vara tillfälliga och lokaliserade i områden med mycket exploatering. De kan behöva ha andra eller nya funktioner jämfört med den traditionella täkten samt teknik och skyddsåtgärder för att fungera även i tätbebyggda områden.

Projektgenererade massor – summan av den jord, sten och berg, som schaktas i bygg- och anläggningsarbeten inom ett geografiskt område.

Projektgenererade massor av ballastkvalitet – den del av de projektgenererade massorna som har en kvalitet som motsvarar ballastmaterial som produceras av täkter och som skulle kunna gå tillbaka in i systemet som ballastmaterial, det vill säga massor från infrastruktur- och exploatering med säkerställd avsättning och som är lämpliga ur miljö- och hälsosynpunkt.

Täktmaterial – ballastmaterial som produceras på en täkt. Täktmaterial redovisas som producerad och levererad mängd. Producerad mängd är den mängd jungfrulig mängd berg eller grus som utvinns från täkten. Täckter har ofta även tillstånd för att ta emot och förädla projektgenererade massor av ballastkvalitet.

Återanvändning – att en produkt eller en komponent som inte är klassificerad som avfall används igen för att fylla samma funktion som den ursprungligen var avsedd för (MB 15 kap 2 §). Termen återbruk används ofta synonymt med termen återanvändning.

Återvinning – att vidta en åtgärd som innebär att avfall kommer till nytta som ersättning för något annat material eller förbereder det för en sådan nytta eller en åtgärd som innebär att avfall förbereds för (MB 15 kap 6 §).

Kontaktuppgifter?

Länsstyrelsen
Stockholm

Region Stockholm

Stockholms
stad

STORSTHLM

TRAFIKVERKET